

**Universitetet i Linköping
Institutionen för Tema
Avd. för religionsvetenskap**

KRISTOLOGI OCH RELIGIONSMÖTE GENOM EVANGELIKALA ÖGON

**En undersökning av Alister E. McGraths kristologi
och dess betydelse för hans syn på religionsdialogen.**

**Ulf Jämterud
D-uppsats, Re 4, vt 1996
Handledare: Edgar Almén**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. INLEDNING	3
1.1 BAKGRUND	3
1.2 SYFTE.....	4
1.3 MATERIAL OCH METOD	5
1.4 ALISTER E. MCGRATH - VEM ÄR HAN?	7
1.4.1 Bakgrund, uppväxt och utbildning	7
1.4.2 Akademisk karriär och nuvarande ställning	8
1.4.3 Teologisk produktion och influenser	9
1.5 NÅGRA VIKTIGA DRAG INOM EVANGELIKALISMEN - ENLIGT MCGRATH.....	10
1.5.1 Evangelikalismens historiska rötter	10
1.5.2 Evangelikalismens särdrag	12
1.5.3 Evangelikalismens framtid	13
1.6 ERKÄNNANDE OCH TACK	14
2. KRISTOLOGIN HOS ALISTER MCGRATH.....	15
2.1 MCGRATHS SYN PÅ JESUS	15
2.1.1 Uppståndelsen	15
2.1.2 Jesu person	17
2.1.3 Jesus som Gud	18
2.1.4 Jesu verk	19
2.1.5 Attraktionskraften hos Jesus Kristus	21
2.1.6 Jesu unika ställning	21
2.2 KRITIK MOT ANDRA KRISTOLOGIER	24
2.3 TEORETISKA FÖRUTSÄTTNINGAR OCH DERAS ROLL I KRISTOLOGIN	25
2.3.1 Varför trosläran är viktig	25
2.3.2 Nya testamentet som källmaterial - och dess tillförlitlighet	27
2.3.3 Bibelns auktoritet	28
2.3.4 Spiritualitetens roll	30
2.3.5 Trohet mot traditionen	31
2.3.6 Teologiska inspirationskällor	32
3. SYNEN PÅ RELIGIONSMÖTET HOS ALISTER MCGRATH	35
3.1 DEFINITIONER OCH TEORETISKA RESONEMANG	35
3.1.1 Om religionspluralism	35
3.1.2 Om att definiera 'religion'	36
3.1.3 Om dialog och ömsesidig respekt	36
3.2 KRISTENDOMEN OCH RELIGIONSMÖTET	37
3.2.1 Den universella attraktionskraften i evangeliet	37
3.2.2 Olika frälsningsvägar?	38
3.2.3 'Jesus är enda vägen till Gud'	38
3.3 KRISTOLOGINS BETYDELSE FÖR SYNEN PÅ RELIGIONSMÖTET	40
3.4 DE TEORETISKA FÖRUTSÄTTNINGARNAS ROLL I SYNEN PÅ RELIGIONSMÖTET	41
4. DISKUSSION OCH SLUTSATSER.....	44
4.1 SLUTSATSER UTIFRÅN DENNA UNDERSÖKNING	44
4.2 ETT VIDGAT PERSPEKTIV	48
REFERENSER.....	50
BILAGA.....	51

1. INLEDNING

1.1 Bakgrund

Under mina studier i teologi vid Linköpings universitet har det flera gånger irriterat mig att den bild av evangelikal teologi som presenteras ofta är tydligt negativt hållen. Detta kan till exempel ta sig uttryck i sådana uttalanden som följande, när Anders Jeffner skriver att ”den modifierade typen av fundamentalism som försöker vara vetenskapligt salongsfähibig framstår ibland som rent intellektuellt bedrägeri - och då i en socialt accepterad och ekonomisk gynnad form”.¹ Ett annat exempel är när Eberhard Herrmann talar om ”fundamentalistiska strömningar” som ”sväljer okritiskt allt som står i t ex Bibeln och alla de som inte intar samma ståndpunkt måste då vara minst lika förstockade som farao”, och eftersom fundamentalisterna anser att Gud själv har förstockat dessa människor ”är det nog t o m ens heliga plikt att delta i den förintelsekamp som Gud för mot dem”.²

Under senare tid har det blivit tydligt för mig att den i Sverige vanliga bilden av evangelikal teologi till största delen är hämtad från en amerikansk kontext, och med hänvisningar till amerikanska böcker. Den erfarenhet jag har haft visar dock att det finns en betydande skillnad mellan exempelvis amerikansk och brittisk evangelikalism. Det verkar som om evangelikalismen i England har haft ett annat utgångsläge än i USA, och det har olika orsaker. En viktig skillnad ligger i att den brittiska exegetiken under 1800-talet var mycket mildare och inte så starkt bibelkritisk som den var i USA under motsvarande tid. Detta har bland annat medfört att evangelikaler har fått en mer accepterad position inom den akademiska teologin i England än vad som har varit fallet i USA, åtminstone inom ett sådant område som exegetiken.³ Fler skillnader skulle kunna lyftas fram här, som till exempel att man inom den amerikanska evangelikalismen har fått arbeta med att distansera sig från fundamentalismen, vilket inte verkar ha funnits behov av i Storbritannien, då man inte på samma sätt har blivit associerad med fundamentalistiska strömningar. Jag har inte för avsikt att belägga dessa skillnader här, utan jag vill bara påpeka att det finns goda skäl att betrakta evangelikalismen i dessa respektive länder som två storheter hellre än att beskriva dem som en enhetlig tradition. Samtidigt motiverar detta varför jag anser det viktigt att lyfta fram evangelikalismen också från ett brittiskt perspektiv.

Vill man skaffa sig en mer allsidig och rättvis bild av evangelikal teologi kan man alltså med fördel rikta blicken mot Storbritannien. Själv anser jag att evangelikalismen förtjänar en mer rättvis och utförlig presentation i svenska läroböcker, i synnerhet som evangelikalismen berör ett stort antal människor inom svensk kristenhet. Om denna uppsats kan bidra till att presentera en annan bild av evangelikal teologi än den som vanligtvis brukar framställas är mycket vunnet.

¹ Jeffner 1981, s 72. Även om han inte använder ordet evangelikalism i texten så är det uppenbart att detta är vad han syftar på. De ”amerikanska fundamentalistiska skolor” han syftar på tillhör nämligen samtliga den evangelikala rörelsen i USA.

² Herrmann 1994, s 86f. Inte heller här nämns uttryckligen evangelikalismen, men de ”fundamentalistiska strömningar” Herrmann talar om finner man oftast inom de evangelikala samfundet i Sverige.

³ Uppgift från Per-Axel Sverker, lärare i dogmatik vid Örebro Missionsskola, den 30/5-1996.

1.2 Syfte

Det övergripande syftet med föreliggande arbete är att försöka framställa evangelikal teologi på ett positivt sätt. 'Positivt' skall här inte läsas i betydelsen *apologetiskt*, utan snarare att jag ska försöka belysa evangelikal teologi på ett sätt som inte i första hand är bestämt utifrån en försvarsställning. Tillräckligt ofta har evangelikaler hamnat just i den olyckliga positionen att de uteslutande måste försvara sig gentemot kritiker, och då blir deras självdefinition i stor utsträckning bestämd av just kritiken. Inte minst gäller detta den infekterade konflikten kring Bibelns tillförlitlighet. Jag vill istället försöka lyfta fram evangelikal teologi såsom den framställs oberoende av kritik som riktas mot den och hoppas då kunna komma åt det som är viktigt för evangelikal teologi i de generella strukturerna, och på så sätt presentera en mer rättvis bild av denna teologi. För att över huvud taget kunna gå i land med uppgiften har jag varit tvungen att göra ett antal viktiga val och avgränsningar. Dels är det en omöjlig uppgift att på detta begränsade utrymme ge en uttömmande bild av evangelikal teologi, så därför har jag varit tvungen att välja ut några aspekter av teologin som jag undersöker litet närmare. Det är likaledes en omöjlig uppgift att presentera en enhetlig bild av evangelikal teologi som är representativ och gör rättvisa åt alla de olika riktningar som man kan finna inom den evangelikala rörelsen, och därför har jag valt ut *en* teolog som jag gjort till föremål för mitt studium. Jag ska nu precisera dessa avgränsningar litet utförligare.

- För det första har jag valt ut *två* områden av teologin som jag gör till föremål för närmare undersökning. Dessa områden är *kristologin* samt *religionsmötet*. Jag syftar till att undersöka hur man inom den evangelikala teologin kan se på kristologin, vilket presenteras i kapitel 2, och vidare hur man kan se på detta med religiös pluralism och hur man som kristen ska förhålla sig i dialogen med andra religioner, vilket presenteras i kapitel 3. Jag kommer också att i korthet försöka se vilken betydelse kristologin kan ha för synen på religionsmötet/religionsdialogen, vilket presenteras i samma kapitel. Skälen till att jag valt just dessa områden är följande: Kristologin tillhör en central del av den kristna trosläran och borde därför vara mycket lämplig att ha som referenspunkt för en undersökning av en viss teologisk riktning, i detta fall den evangelikala teologin. Synen på religionsmötet kan sedan fungera som ett slags teoretiskt korrektiv - om man betraktar kristologin som en central punkt i teologin, ett *centrum*, något fundamentalt viktigt och avgörande, så kan man undersöka hur detta *centrum* spelar roll för en fråga i en praktisk valsituation, ett mer *perifer* område, som i detta fall skulle utgöras av synen på religionsmötet. Synen på religionsmötet bör vara bestämd av kristologin, men inte tvärt om. Om man till exempel i sin kristologi, dvs i sitt centrum, hävdar att Jesus och endast Jesus har öppnat vägen för människan att nå Gud så borde detta exklusiva anspråk i konsekvensens namn också vara tydligt i en perifer fråga - som till exempel när man talar om religionsmöte och religionsdialog. 'Perifer' innebär dock inte att frågan är obetydlig - det innebär bara att frågan inte direkt *är* det allra mest centrala, även om den *berör* det som är det mest centrala.
- För det andra har jag valt ut *en* nutida betydande evangelikal teolog vars tänkande jag kommer att undersöka närmare. Teologen heter Alister E. McGrath och är *principal*, forskare och *lecturer* på Wycliffe Hall - en av studieinrättningarna i Oxford - samt författare till ett 30-tal olika teologiska böcker. McGrath kommer att presenteras närmare litet längre fram, under kapitel 1.4. Jag syftar till att tillämpa det ovanstående greppet på Alister McGrath och undersöka hur han ser på kristologin och religionsmötet, samt försöka se vilken betydelse kristologin spelar i hans syn på religionsmötet. Jag har valt McGrath som föremål för mitt studium av flera orsaker; dels för att han är en inflytelserik och mycket produktiv evangelikal teolog, och dels för att han också har en hög position inom

den akademiska världen och därför är speciellt intressant jämfört med teologer som enbart rör sig i kyrkliga kretsar. Ytterligare ett argument för valet av McGrath är att han är mycket optimistisk när det gäller den evangelikala teologins möjligheter och är alltså en bejakande och förhoppningsfull företrädare för evangelikalismen, och dessutom skriver han så gott som uteslutande från en position som *inte* är bestämd av kritik mot honom eller den evangelikala rörelsen. Det faktum att en stor del av hans litteratur fanns tillgänglig för mig här i Sverige bidrog också till valet av just McGrath.

Dessa avgränsningar leder alltså fram till några tydliga syften med denna uppsats, nämligen för det första att undersöka kristologin hos Alister McGrath, och för det andra att undersöka hans syn på religionsmötet och hur denna syn hänger ihop med kristologin. I den avslutande diskussionen kommer jag sedan att vidga resonemanget för att göra en analys av hur tankeystemen ser ut hos McGrath i ett större perspektiv och i vilken utsträckning detta studium av McGrath ger en inblick i mer generella strukturer i evangelikal teologi. Jag kommer också att ta med i beräkningen de resultat jag kom fram till i min tidigare undersökning om bibeldebatten.⁴ I diskussionen frågar jag mig dels vilka utgångspunkter man inom evangelikal teologi ständigt återkommer till, dvs det som kan anses höra till *centrum*, och dels i vilka typer av kontexter och argumentationssammanhang man bygger in dessa utgångspunkter, dvs exempel på sådana frågor och valsituationer som kan räknas som *perifera*, men som är bestämda av centrum. Jag vill påpeka att greppet med centrum och periferi är mitt eget, men jag anser att det harmoniserar relativt väl med McGraths eget tänkande - som jag senare kommer att visa talar McGrath exempelvis om 'essentials' respektive 'non-essentials' för att uttrycka motsvarande tankegångar. Andra termer McGrath använder för det jag kallar 'centrum' är till exempel 'controlling convictions', 'fundamental point of reference', och 'central interacting themes and concerns'.

1.3 Material och metod

Mitt arbete utgörs till största delen av litteraturstudium. Materialet som ligger till grund för min undersökning utgörs av ett antal böcker skrivna av Alister E. McGrath. Jag har av naturliga skäl varit tvungen att begränsa mig till de böcker som har varit tillgängliga här i Sverige, vilket tursamt nog var en relativt stor del av McGraths produktion. Dock var det svårare att få tag på de artiklar McGrath publicerat i olika teologiska tidskrifter, så jag koncentrerade mig på böckerna. McGrath har sedan 1985 publicerat ett trettiotal böcker, varav ett flertal rör sig inom historisk teologi. En betydande del av produktionen utgörs av mer populärt skrivna böcker, flera med inriktning på trosåskådning och systematisk teologi. Det är i första hand dessa böcker jag har studerat. En kort presentation av dessa böcker följer här.

- ***Understanding Doctrine: It's purpose and relevance for today.*** I denna bok klarlägger McGrath på ett enkelt och engagerande sätt vad kristen dogmatik eller troslära är och syftar till, och varför det är så viktigt för den enskilde kristne att ha ett grepp om den kristna tros läran. McGrath går igenom några av de i hans mening viktigaste kristna lärosatserna, nämligen läran om Jesu person, läran om Jesu verk samt treenighetsläran.

⁴ Min C-uppsats i teologi, *Bättre exegetik eller försvar av den egna trospositionen?*, handlade om evangelikal kritik som har riktats mot den historiskt-kritiska bibelforskningen samt om diskussionen kring bibelsynen inom evangelikalismen.

- ***Jesus: Who he is - and why he matters*** (gavs ursprungligen ut under titeln *Understanding Jesus*). Denna bok redogör på ett lättfattligt och överskådligt sätt vem Jesus är och vad han har gjort (Jesu person och verk) utifrån de nytestamentliga texterna (underförstått: utifrån en evangelikal tolkning av dem). Boken talar också om varför Jesus är så viktig och varför han står i centrum för det kristna budskapet.
- ***Understanding the Trinity***. I boken försöker McGrath visa hur man kan tala om Gud som egentligen står utanför den mänskliga förståelsens horisonter, och visar att treenighetsläran är kyrkans sätt att försöka ge ett så fullödigt svar som möjligt på Guds självuppenbarelse. McGrath försöker också att med hjälp av olika bilder försöka förklara hur man kan förstå det egentligen helt ogripbara som just treenigheten är.
- ***A Passion For Truth***. Detta är McGraths senaste bok, och i denna lyfter han upp evangelikalismens intellektuella enhetlighet och koherens, och diskuterar dess framtid i en postmodern värld med alla dess konkurrerande ideologier och teorier. Han kritiserar den evangelikala rörelsen för att den inte har fostrat fram ett nutida kristet tänkande i någon större utsträckning, och försöker själv att lägga grunden för ett sådant arbete. McGrath karaktäriserar evangelikalismens fördelar och jämför den med några nutida trender såsom postliberalismen, postmodernismen och den religiösa pluralismen. I det hela är författaren mycket optimistisk när det gäller evangelikalismens framtid. Det är så gott som uteslutande denna bok jag har använt för att komma åt McGraths syn på religionspluralismen och hur han anser kristendomen bör förhålla sig i religionsmötet.
- ***Evangelicalism and the Future of Christianity*** är McGraths redogörelse för den evangelikala rörelsens historia och utveckling, samt hans syn på rörelsens framtid. Boken genomsyras av en stark tilltro till rörelsens förmåga att överleva och växa i det postmoderna samhället, men McGrath ger också utrymme för självkritik i det att han tar upp flera aspekter och sidor av den evangelikala rörelsen som är negativa enligt hans mening, och där man har hamnat fel.
- ***The Enigma of the Cross***. Denna bok behandlar Jesu död på korset och försoningens mysterium. I boken driver McGrath tesen att det är korset och enbart korset som är avgörande för vad som är autentiskt kristet - att korset står i centrum för allt kristet tänkande. McGrath diskuterar också kring olika tolkningar av korset och försoningen, och ger riktmärken för hur ett liv 'under korset' kan ta sig uttryck för kristna av idag.

Vidare har jag studerat några andra böcker, men inte på ett lika ingående sätt som de ovan nämnda. Här avses även böcker som inte är skrivna av Alister McGrath. Viss information har jag hämtat från Internet⁵, däribland en del uppgifter om McGraths verksamhet och litterära produktion, och slutligen har jag när det gäller vissa fakta om McGrath fått uppgifter direkt från Alister McGrath själv, via e-post.⁶

Jag har alltså valt att koncentrera mig på de mer populärt skrivna böckerna, och det beror till stor del på att det är främst i dessa böcker som McGrath framställer sina egna synsätt, sin egen teologi. En annan metod hade kunnat vara att ingående studera McGraths historiska böcker och undersöka vilka personer och tankegångar ur teologihistorien som spelar störst roll hos honom, och därefter dra slutsatser om hans egen inställning. Detta hade varit en

⁵ Alister E. McGrath Home Page (<http://info.ox.ac.uk/~mcgrath/>).

⁶ All e-post jag har mottagit från Alister McGrath återfinns i bilagan till denna uppsats.

mycket spännande och givande arbetsmetod som säkerligen hade givit många intressanta resultat, men jag har valt att inte använda denna metod i någon större utsträckning - främst för att detta skulle krävt en insats av helt andra proportioner än tiden medger, om jag samtidigt skulle följa det ovan angivna greppet. Jag vill dock framhålla att jag *har* använt mig av denna metod - om än i begränsad omfattning - vilket presenteras under kapitel 2.2.6; ”Teologiska inspirationskällor”.

En notis av språklig karaktär kan vara på sin plats: för att hålla språket så sammanhållet som möjligt har jag valt att själv översätta så gott som samtliga citat ur McGraths böcker samt ur e-postkorrespondensen till svenska. Därmed kan det vara på sin plats att ge en beskrivning av Alister McGrath själv, eftersom han än så länge är relativt okänd i Sverige - åtminstone utanför de evangelikala sammanhangen.

1.4 Alister E. McGrath - vem är han?

Jag ska här försöka ge en kortfattad presentation av Alister McGrath, hans bakgrund, hans akademiska karriär och nuvarande ställning, samt en översikt över hans teologiska produktion.⁷ När det gäller McGraths meritlista samt hans teologiska produktion tar jag endast med de viktigare uppgifterna. Den som vill veta mer hänvisas till McGraths hemsida på Internet, samt till *Handbook of Evangelical Theologians*.

1.4.1 Bakgrund, uppväxt och utbildning

Alister Edgar McGrath föddes i Belfast 1953, och var den ende sonen till distriktläkaren Edgar McGrath och hans hustru Nancy. Trots en kristen miljö i hemmet tog han själv avstånd från den kristna tron ända till långt upp i tonåren. Han kallade sig själv ateist och tyckte att Gud och det kristna budskapet inte hade någon relevans för livet. McGrath var också mycket influerad av marxismen och delade dess grundsyner i olika frågor. 1971 kom McGrath till Oxford och började studera naturvetenskap och matematik vid universitetet. Under den första terminen började han ompröva sin inställning till kristendomen, och genom intryck bland annat från en tillresande kristen föreläsare växte det fram en personlig kristen tro hos McGrath. Han insåg att kristendomen hade något långt mer tillfredsställande att erbjuda världen och honom själv, än vad marxismen hade. McGrath ‘överlämnade sitt liv till Gud’ och säger att han aldrig har sett sig tillbaka efter detta.

McGrath bestämde sig från början för att vara en *tänkande* kristen, och detta ledde honom till att börja studera teologi parallellt med sina naturvetenskapliga studier i slutet av 70-talet. Enligt McGrath själv dominerades universitetets teologiska fakultet av liberal protestantism, vilket innebar att han med tiden övergav sina tidigare evangelikala kristna uppfattningar - vilka ofta förlöjligades av lärarna som oförnuftiga - för en mer ‘liberal’ hållning.⁸ McGrath tappade helt enkelt förtroendet för evangelikalismen som inte verkade ha något att bidra med inom den akademiska teologin - en uppfattning som förstärktes med publiceringen av *The*

⁷ Där inget annat anges har uppgifterna i avsnitt 1.4.1 och 1.4.2 hämtats ur Michael Baumans artikel om Alister McGrath i *Handbook of Evangelical Theologians*, s 445-447.

⁸ I en e-post den 25/5-1996 förklarade McGrath för mig att han med ‘liberal protestantism’ syftar på ”den som härleddes från Schleiermacher, men som var influerad av Tillich”. Vidare nämnde han att det är denna inställning som man finner ”i den viktiga boken ‘Honest to God’ av John Robinson”.

Myth of God Incarnate och James Barrs *Fundamentalism* 1977. McGrath insåg att man helt enkelt inte kunde vara en tänkande kristen och evangelikal på samma gång. Han ställde in sig på att bli präst inom Church of England, men under sina tre år som pastorsadjunkt i ett förortspastorat utanför Nottingham (1980-83) upplevde McGrath en växande frustration över att hans liberala anglikanism egentligen inte kunde hjälpa honom i hans predikotjänst; den tycktes sakna en starkare teologisk eller andlig kärna och själ, och han tyckte inte att den hade något att säga världen annat än att den helt okritiskt bejakade de senaste trenderna.⁹

1983 fick McGrath en tjänst som *lecturer* på Wycliffe Hall - ett av Church of Englands prästseminarier, som numera blivit fastare knutet till Oxfords universitet - och under den följande tiden blev det allt klarare för McGrath att den evangelikala kristendomen verkligen har mer att erbjuda än alla dess rivaler, eftersom den inte bara är grundad på Bibeln, utan också är levande och relevant för pastorstjänsten och det andliga livet. Genom att undervisa studenter i historisk och systematisk teologi ser McGrath det som sin uppgift att utrusta sina studenter för tjänst och predikogärning i den moderna världen, och denna uppgift genomför han med en mycket stark tilltro till den evangelikala teologin.

1.4.2 Akademisk karriär och nuvarande ställning

McGrath började studera vid Oxford 1971, och studerade under större delen av 70-talet inom naturvetenskap och matematik. I slutet av 70-talet började McGrath studera teologi, samtidigt som han forskade i naturvetenskap. 1978 - vid 25 års ålder - tog han en doktorsexamen (DPhil) i molekylärbiologi, och samma år tog han en BA (motsvarande fil. kand.) i teologi. Efter sin adjunktstjänst fick McGrath 1983 tjänst som *lecturer* och forskare i historisk och systematisk teologi vid Wycliffe Hall, en prästutbildningsinrättning i Oxford. Han blev också medlem av Oxford-universitetets teologiska fakultet. Denna tjänst som forskare och *lecturer* har han innehaft sedan dess, med den förändringen att han blev *principal* för Wycliffe Hall i augusti 1995, vilket innebär mer administration och mindre tid för undervisning.¹⁰ McGrath intresserade sig tidigt för historisk teologi och började forska inom den senmedeltida teologin. 1983 fick han en BD-grad (Bachelor of Divinity; en forskningsgrad) för sina studier i detta ämne. Större delen av McGraths författarskap rör sig också inom den historiska teologin, främst kring reformationstiden. Två gånger har han blivit belönad med *British Academy research grant* (1985 och 1988) för sina studier kring den schweiziska reformationen. McGrath har också i stor utsträckning intresserat sig för tysk teologi, och tjänstgjorde mellan 1985-1989 som en av ledarna för *Oxford-Bonn Theological Seminar*.

1989 utnämndes McGrath till teologisk rådgivare hos *the House of Bishops* angående relationerna mellan Church of England och de evangeliska kyrkorna i Tyskland. 1990 utsågs McGrath till att få hålla de prestigefyllda s k *Bampton Lectures*, och blev den yngste detta århundrade som har hållit denna föreläsningsserie, och han är också den ende evangelikala teolog som gjort det. McGrath har vid andra tillfällen utnämnts att hålla liknande föreläsningar vid andra universitet, bland annat vid Drews universitet i Madison, New Jersey. 1993 fick McGrath tjänst som *University Research Lecturer in Theology* vid Oxfords universitet. Sedan 1993 innehar McGrath också en forskningsprofessur i systematisk teologi vid Regent College i Vancouver. Förutom sina plikter vid Wycliffe Hall gästföreläser McGrath regelbundet vid olika universitet runt om i världen, samt inbjuds att tala vid olika konferenser.

⁹ McGrath menar att hans församlingstjänst i Nottingham påverkade honom i lika hög grad som församlingstjänsten i Safenwil hade påverkat Karl Barth vilket ju ledde Barth till att överge liberalteologin.

¹⁰ Detta berättade McGrath i en e-post till mig den 29/4-1996.

1.4.3 Teologisk produktion och influenser

McGraths teologiska produktion kan indelas i tre områden; dels verk inom historisk och systematisk teologi, dels mer populärt skrivna böcker och dels artiklar i olika teologiska tidskrifter.¹¹ Som nämndes ovan har McGrath i stor utsträckning intresserat sig för historisk teologi och främst kring reformationstiden, och hans första teologiska verk handlar just om detta, närmare bestämt om Luthers teologi. 1985 utkom han med *Luther's Theology of the Cross. Martin Luther's Theological Breakthrough* som enligt författaren själv syftar till att "försöka klargöra den komplicerade utvecklingen av Luther's *theologia crucis* under de avgörande åren 1509-19, samt att visa på vilket sätt Luther's växande insikter i människans rättfärdiggörelse *coram Deo* finns inbegripna i begreppet 'korsets teologi' ['theology of the cross']."¹² Bland McGraths övriga historiska verk märks bland annat en biografi över Calvin; *A Life of John Calvin: A Study in the Shaping of Western Culture*, några mer översiktliga verk om reformationstiden, däribland *The Intellectual Origins of the European Reformation* samt *Reformation Thought: An Introduction*, och ett verk i två volymer om rättfärdiggörelselärens historia; *Iustitia Dei. A History of the Christian Doctrine of Justification*.

McGrath står som redaktör för två teologiska uppslagsverk, nämligen *Blackwell Encyclopedia of Modern Christian Thought*, samt *Blackwell Encyclopedia of Medieval, Renaissance and Reformation Christian Thought*. När det gäller modern teologi är McGrath mest känd för sitt arbete inom tysk teologi. 1986 gav han ut *The Making of Modern German Christology*, vilken räknas som ett av hans mer betydande verk. 1994 gav McGrath ut en lärobok i systematisk teologi som är en introduktion till alla de viktigaste aspekter på det teologiska studiet; *Christian Theology. An Introduction*. Den omfattande boken utgörs dels av en historisk del som beskriver teologins utveckling från fornkyrkan till modern tid, vidare en del som går igenom det teologiska studiets källor och metoder, och slutligen en del som beskriver de olika lärosatserna och hur de har behandlats på olika sätt inom olika historiska och moderna teologiska riktningar. Boken representerar inte McGraths eget tänkande, och den är generellt sett inte styrd eller bestämd av hans egna uppfattningar, utan går grundligt igenom olika teologers synpunkter och svar på de olika teologiska frågorna. Enligt uppgift är *Christian Theology* numera den mest utbredda använda teologiska läroboken på det engelska språket, och används i mycket stor utsträckning i Storbritannien och Nordamerika.¹³ (Den håller f n på att översättas till sju språk, däribland tyska, italienska och finska). McGrath har också skrivit en bok om den evangeliska rörelsens historia och ursprung; *Evangelicalism and the Future of Christianity*. Det bör också nämnas att McGrath sedan en längre tid arbetar på sitt eget magnum opus; en systematisk teologi i tre delar med titeln *A Theology of the Cross*.¹⁴

McGrath har publicerat ett antal mer populärt hållna teologiska böcker, varav flera handlar om Jesu person och verk, däribland *Jesus: Who he is - and why he matters*, *The Enigma of the Cross*, *Making Sense of the Cross*, samt *Justification by Faith: An Introduction*. Vidare har McGrath publicerat några lättfattliga böcker om kristen troslära, t ex *Understanding*

¹¹ Uppgifterna om McGraths produktion i detta stycke är till stor del hämtade från *Alister E. McGrath Home Page*. För en fullständig lista över McGraths produktion hänvisas till denna (<http://info.ox.ac.uk/~mcgrath/>).

¹² McGrath 1985, s 2

¹³ Uppgift från McGrath i e-post till mig den 29/4-1996.

¹⁴ I detta verk, som kommer att ges ut under 1996-1999, vill McGrath visa hur korset står i centrum för kristet tänkande. De tre delarna är: Vol. 1 *The Cross of Christ and the Glory of God*, Vol. 2 *The Cross of Christ and the Redemption of the World* samt Vol. 3 *The Cross of Christ and the Community of Faith*.

Doctrine: It's purpose and relevance for today, Understanding the Trinity samt *Affirming Your Faith: A Study Guide to the Apostles' Creed*. Slutligen har McGrath också skrivit ett antal 'uppbyggliga' böcker där han hämtar inspiration från teologihistorien; bland annat *Cloud of Witnesses: Ten Great Christian Thinkers*, samt *Spirituality in an Age of Change. Rediscovering the Spirit of the Reformers*.

När det gäller de många artiklar McGrath har publicerat i olika teologiska tidskrifter tänker jag inte göra någon längre utläggning. Det kan bara nämnas att artiklarna (som till dags dato uppgår till ett 50-tal) både rör sig om ämnen inom den historiska och systematiska teologin såsom kortare studier om olika teologer eller debatter, samt inlägg i mer modern teologisk debatt.

Redan vid en ytlig genomläsning av ett urval av McGraths böcker är det lätt att se att hans viktigaste influenser utgörs av Luther och Calvin. Gång på gång återvänder han till dessa reformatorer och refererar till deras tänkande, teologi och bibelutläggningar och låter sig inspireras av detta. I en e-post till mig medgav McGrath att just Luther och Calvin är de teologer han har blivit mest inspirerad och influerad av.¹⁵ I samma e-post nämnde han också att han blivit mycket influerad av en del av de frågor som moderna tyska teologer har väckt, och han lyfte särskilt fram Barth, Brunner, Pannenberg och Moltmann som han menar är speciellt viktiga för honom. Den brittiske litteraturkritikern och författaren C.S. Lewis har också haft ett stort inflytande på McGrath, och fungerar som en viktig källa för hans tänkande. För en utförligare diskussion kring McGraths influenser, se kapitel 2, i synnerhet under avsnitt 2.3.6.

1.5 Några viktiga drag inom evangelikalismen - enligt McGrath

Detta är inte tänkt som någon längre redogörelse för den evangelikala rörelsens historia eller den evangelikala teologin. Den intresserade hänvisas till introduktionskapitlet i min C-uppsats *Bättre exegetik eller försvar av den egna trospositionen?* där en mer ingående beskrivning finns. Här kommer jag istället att beröra några synpunkter som Alister McGrath själv för fram när han beskriver evangelikalismens historiska rötter och dess teologiska hörnpelare. Jag anser att detta är av stor vikt för att få en förståelse för det sammanhang McGrath själv står i och den tradition han så starkt bekänner sig till. Som jag har förstått McGrath uppfattar han sig själv som hemmahörande i den evangelikala traditionen och som talesman för denna tradition. Man kanske till och med kan påstå att McGrath ser sin egen teologi som identisk med evangelikal teologi. Ett tydligt belegg för detta är att McGrath i en e-post till mig beskrev att *A Passion For Truth* är den bok där han tydligast uttrycker sina egna idéer¹⁶, men att han just i denna bok ständigt skriver såsom talesman för evangelikalismen i stort.

1.5.1 Evangelikalismens historiska rötter

I sin bok *Evangelicalism and the Future of Christianity* gör McGrath en längre genomgång av den evangelikala rörelsens historia, och han betonar hur viktigt det är för alla människor - inte

¹⁵ Uppgift från McGrath i e-post till mig den 29/4-1996.

¹⁶ Uppgift från McGrath i e-post till mig den 19/4-1996.

minst evangelikaler - att känna till sin historia.¹⁷ McGrath börjar med att belägga själva termen 'evangelikal', och menar att den härrör från 1500-talet då den ursprungligen refererade till katolska författare som ville återvända till mer bibliska trossatser och praxis än vad som associerades med den senmedeltida kyrkan.¹⁸ (Det bör redan nu noteras att det kan föreligga en viss språklig förvirring här, då det engelska ordet 'evangelical' både kan översättas till *evangelisk* och *evangelikal* på svenska). Under 1500-talet, sedan reformationen hade vunnit genomslag, kom termen evangelikal helt enkelt att betyda lutheran, dvs anti-katolsk.¹⁹ Men det är först under 1900-talet som termen evangelikal har fått den betydelse den har idag (i betydelsen att evangelikalismen är distanserad från fundamentalismen), och en viktig utveckling i denna riktning skedde 1942 då man bildade *National Association of Evangelicals* (NAE) i USA. Bildandet av detta förbund var ett noga övervägt försök att ta avstånd och avskilja sig ifrån den allt mer kritiserade och förlöjligade fundamentalismen. Termen 'evangelikal' antogs för att utmärka den nya rörelsen som snart kom att associeras med sådana företrädare som Billy Graham, Carl F.H. Henry och Harold J. Ockenga i USA.²⁰

Enligt McGrath är 'evangelikal' den term som evangelikalerna själva har valt för att karaktärisera sig själva, och termen representerar också det som är rörelsens viktigaste hjärtefråga, nämligen *evangeliet* om Jesus Kristus. McGrath visar på att man kan finna rötter till denna rörelse på många håll i kyrkohistorien, men han lyfter särskilt fram tre rörelser som han anser vara de viktigaste inspirationskällorna till evangelikalismen.

1. *Reformationen*. McGrath menar att huvudfåran av reformationen är en mycket viktig referenspunkt för den moderna evangelikalismen, i stor utsträckning med tanke på den nit reformatorerna Luther och Calvin visade när det gällde att reformera kyrkans strukturer, lärosatser och andlighet efter mer bibliska principer. Inte minst spelar reformationens lära om rättfärdiggörelse genom 'tro allena', samt principen 'Skriften allena' en central roll inom evangelikalismen.²¹

2. *Puritanismen*. McGrath påpekar att puritanismens inflytande på evangelikalismen har varit betydande, inte minst genom Jonathan Edwards. Det är framför allt puritanismens betoning av andligheten - 'hjärtats religion' - samt dess strävan efter en genomtänkt teologi som evangelikalismen har tagit fasta på.²²

3. *Pietismen*. Slutligen menar McGrath att evangelikalismen i hög utsträckning har påverkats av den tyska pietistiska rörelsen med dess starka betoning på den personligt tillägnade tron såsom en pånyttfödelse och en levande relation till Jesus Kristus, vilket starkt bejakades och prioriterades framför ett passiv instämmande i trossatserna.²³ McGrath påpekar också att pietismen hade en stor betydelse för de stora väckelser som spreds över Storbritannien under 1700- och 1800-talen, med bland andra John Wesley som en viktig förgrundsgestalt.²⁴

McGrath går sedan in lite närmare på evangelikalismens försök att särskilja sig från fundamentalismen, och han visar på några likheter och skillnader mellan dessa strömningar. Vidare beskriver McGrath några av de skillnader man kan finna när man jämför evangelikalismens utveckling i USA med utvecklingen i Storbritannien. I mycket korta drag

¹⁷ McGrath 1994^b, s 10f

¹⁸ *ibid.*, s 11

¹⁹ *ibid.*, s 12

²⁰ *ibid.*, s 13f

²¹ *ibid.*, s 14f

²² *ibid.*, s 15f

²³ *ibid.*, s 16

²⁴ *ibid.*, s 16f

skulle man kunna säga att evangelikalismen i USA har haft ett hårt arbete att tvätta bort fundamentaliststämpeln - vilket fortfarande ger återsken såtillvida att man inte sällan misstänkliggörs i akademiska sammanhang - medan evangelikalismen i Storbritannien inte alls har haft samma börda, utan lyckats hålla sig mer 'rumsren' och sålunda blivit tagen mer på allvar i den akademiska världen. Rörelsen har fått växande inflytande och har numera även en framskjuten position inom Church of England.²⁵

1.5.2 Evangelikalismens särdrag

Det finns givetvis många sätt att karaktärisera evangelikalismen, och McGrath har i *Evangelicalism and the Future of Christianity* valt ut sex punkter som han menar är hörnspelare i det evangelikala tänkandet. Han kallar dessa hörnspelare för 'kontrollerande/avstämmande övertygelser' (eng. *controlling convictions*). Dessa hörnspelare är:

1. Skriftens absoluta auktoritet som källa till kunskap om Gud, och som ett rättesnöre för kristet liv.
2. Jesu Kristi majestät, både som inkarnerad Gud och Herre, och som frälsare för en syndfull mänsklighet.
3. Den Helige Andes herravälde.
4. Behovet av personlig omvändelse.
5. Prioriteringen av evangelisation för både enskilda kristna och för kyrkan som helhet.
6. Vikten av den kristna församlingen för andlig näring, gemenskap och tillväxt.²⁶

Han utvecklar sedan dessa punkter något, men jag nöjer mig vid denna uppräknning eftersom utrymmet inte medger någon ingående utläggning. I den nyligen utkomna boken *A Passion For Truth* har McGrath gjort en något mer kortfattad definition, då han har begränsat sig till fyra omistliga hjärtefrågor, eller "central interacting themes and concerns" som han menar karaktäriserar evangelikalismen:

1. En fokusering, både för den personliga överlåtelsen och teologiskt, på Jesus Kristus, speciellt hans död på korset.
2. Ett erkännande av Skriften som den yttersta auktoriteten när det gäller spiritualitet, lärosatser och etik.
3. En betoning på omvändelse eller 'pånyttfödelse' som en livsförändrande religiös erfarenhet.
4. En angelägenhet att dela med sig av sin tro, särskilt genom evangelisation.²⁷

Dessa hörnstenar kallar McGrath för 'essentials' (dvs oundgängliga) omkring vilka det råder en stor enighet inom den evangelikala rörelsen, även om vissa riktningar kan välja att ge någon av punkterna en mer eller mindre framskjutande plats. Han talar också om 'non-essentials', vilket syftar på sådana frågor som inte är av fullständigt avgörande betydelse, och där det kan tillåtas att man har olika uppfattningar.²⁸ McGrath påpekar dock att evangelikalismen inte bara skall karaktäriseras utifrån dessa ovanstående 'doktriner', utan att det som i minst lika hög grad kännetecknar rörelsen också är ett distinkt *ethos*; "en inställning till kristet tänkande och liv som är grundat på ett antal ledsagande bibliska principer, snarare än specifika dogmatiska formuleringar".²⁹ McGrath menar att den evangelikala kristendomen är utpräglad Kristus-centrerad, och att det som ständigt betonas är vikten av att ha en personlig

²⁵ *ibid.*, s 18-41, i ett mycket kortfattat sammandrag.

²⁶ *ibid.*, s 51. En längre utläggning kring dessa punkter följer sedan på sidorna 53-80.

²⁷ McGrath 1996, s 22.

²⁸ *ibid.*, s 23

²⁹ McGrath 1994^b, s 52

överlåtelse och relation till Jesus Kristus. Kristen tro är inte, och får inte heller tillåtas bli, ett passivt medgivande till trossatser, utan kristen tro är ”en levande och dynamisk personlig relation med den korsfäste och uppståndne Kristus”.³⁰ Han gör själv ett försök att i en mening definiera kärnan i evangelikalismen:

”Evangelikalism är i grunden kristen ortodoxi, såsom den har formulerats i de ekumeniska trosbekännelserna, med en särskild betoning på behovet av ett personligt införlivande och tillägnan av tron, samt en uttalad motvilja mot att låta frågor av mindre betydelse komma i vägen för förkunnelsen och tillämpningen av evangeliet.”³¹

McGrath betonar att evangelikalismen inte är begränsad till några speciella samfund, även om vissa samfund mer eller mindre tydligt uttrycker sin tillhörighet till denna tradition.³² Dessutom förekommer en hel del divergerande uppfattningar i olika frågor inom den evangelikala rörelsen, och detta är accepterat så länge det inte handlar om hjärtefrågorna, ‘the essentials’.³³

1.5.3 Evangelikalismens framtid

Redan i inledningen till *Evangelicalism and the Future of Christianity* lyser McGraths starka tilltro till evangelikalismens roll i framtiden igenom, och han säger att ”evangelikalismen, som tidigare betraktades som en marginalföreteelse” nu har blivit ”en ledande riktning”.³⁴ Och i *A Passion For Truth* är han om möjligt mer trosviss, när han kungör:

”Evangelikalismen har för länge sedan lämnat bakom sig det stadium när man ständigt har behövt försvara sig, och är nu helt kapabel att ge trovärdiga och hållbara skäl både för dess rättmätiga närvaro inom den akademiska världen, och för åtnjutande av intellektuell respekt såsom ett seriöst alternativ för tänkande människor i dagens värld.”³⁵

Det må vara hänt att detta inte stämmer särskilt väl i en svensk kontext, men i Storbritannien är klimatet ett annat, åtminstone om man får tro Alister McGrath. McGrath har alltså en stark tilltro till evangelikalismens möjligheter att fortleva och växa sig allt starkare. Han anför många skäl för detta, men de viktigaste kan sammanfattas i följande punkter³⁶:

1. *Evangelikalism är ortodox kristendom.* Med detta påstående menar McGrath att evangelikalismens betoning av att vara trogen den klassiska ortodoxa (i betydelsen ‘renläriga’) kristendomen är en garant för dess fortbestånd i en värld där fler och fler har insett att de liberala experimenten kanske kan tillfredsställa intellektet, men de kan inte upprätthålla och ge liv åt kyrkan.
2. *Evangelikalismen ‘går ihop’.* McGrath menar att evangelikalismen på senare tid mer och mer har lyckats med att ta intellektet på allvar, och bygga upp en mer intellektuellt ärlig och sammanhållen tro, samtidigt som man tar det spirituella/andliga livet på största allvar. Evangelikalismen har också i allt högre grad nått inflytande och respekt i den akademiska världen - främst i Storbritannien, men också till viss del i USA.
3. *Evangelikalismen betonar evangeliets attraktionskraft.* Eftersom evangelikalismen så starkt betonar evangelisationen så menar McGrath att rörelsen gör rättvisa åt

³⁰ ibid., s 67

³¹ ibid., s 53

³² ibid., s 77f

³³ McGrath 1996, s 23

³⁴ McGrath 1994^b, s 9

³⁵ McGrath 1996, s 9

³⁶ Det följande är ett kortfattat sammandrag av McGrath 1994^b, s 89-107.

kristendomens egenart, och att man också ser det som en fundamentalt viktig uppgift att göra kristendomen trovärdig och kommunicerbar i den moderna världen.

4. *Evangelikalismen tar avstånd från 'samfundens överhöghet'*. McGrath lyfter fram som en styrka det faktum (som tidigare nämnts) att evangelikalismen inte begränsas till några särskilda samfund, samt att man inte tillåtit att några meningsskiljaktigheter och dispyter har lett till en inbördes kamp mellan olika kyrkosamfund.

Det råder alltså inget tvivel om att McGrath har en mycket optimistisk inställning till den evangelikala rörelsens framtid, och hans framställning av rörelsens historia och speciella särdrag ger ett sammanhållet och enhetligt intryck. Detta är inte platsen för någon ingående kritik av McGraths framställning, men man kan ändå fråga sig om McGrath verkligen gör rättvisa åt evangelikalismen i vissa avseenden. Exempelvis tror jag inte att alla evangelikaler skulle hålla med om hans beskrivning av evangelikalismens historia och det positiva i den mångfald som man kan se inom den evangelikala rörelsen av idag.³⁷ En annan fråga som skulle behöva en närmare undersökning är relationen mellan den brittiska evangelikalismen och anglikansk lågkyrklighet, men McGrath nämner över huvud taget ingenting om lågkyrkligheten inom Church of England. Men även om det kan råda delade meningar om den framställning McGrath gör av den evangelikala rörelsens historia och karaktäristik är den ändå intressant, då den tydligt visar *hans egen* inställning och syn på ämnet. Med bakgrund av andra framställningar jag har tagit del av vågar jag dock påstå att även om det finns skillnader så stämmer McGraths uppfattningar i det stora hela relativt väl överens med övriga evangelikala framställningar av den egna rörelsens historia och karaktäristik, åtminstone dem jag har tagit del av.³⁸

1.6 Erkännande och tack

Jag vill ta tillfälle att uttrycka mitt varma tack till de personer som bistått mig i arbetet med denna uppsats. Främst vill jag tacka min handledare docent Edgar Almén för alla givande diskussioner, knivskarp logisk analyshjälp, hjälp med teoribildningar och konstruktiv kritik. Jag vill också rikta ett särskilt tack till Per-Axel Sverker, lärare i dogmatik på Örebro Missionskola (Örebromissionens teologiska högskola), för den hjälp han bistått mig med, dels genom att ge mig själva uppslaget till uppsatsämnet, och dels för värdefulla synpunkter längs vägen. Genom hans försorg fick jag också tillgång Örebro Missionskolas hela bibliotek (vilket rymmer mer än 25.000 volymer teologisk litteratur). Tack också till bibliotekarien Per Bjärnhall för hjälpen med att hitta vissa böcker. Utan denna välvilja från Örebro Missionskola hade denna uppsats inte varit möjlig att genomföra, då de flesta av McGraths böcker endast var tillgängliga just där. Slutligen vill jag också tacka Dr. Alister McGrath för hans hjälp i form av att svara på olika frågor jag har haft i anslutning till hans litteratur eller när det gällde bakgrundskunskaper. Med tanke på alla åtaganden Dr. McGrath har i egenskap av *principal*, forskare, författare och *lecturer* är jag mycket tacksam att han över huvud taget har tagit sig tid att ge mig åtminstone en del av den information jag har bett om.

³⁷ Undersöker man evangelikalismen i USA till exempel, upptäcker man att där finns samfund som är mycket karismatiska och praktiserar 'Andens gåvor' såsom tungotal och annat, medan andra - lika evangelikala samfund - menar att allt detta är från djävulen. Jag är inte säker på att dessa kontrahenter ser lika positivt på mångfalden som McGrath verkar göra.

³⁸ Eftersom detta inte är avsett att utgöra en ingående kritik av McGraths syn på den evangelikala rörelsen nöjer jag mig med att nämna detta, utan att anföra något närmare stöd eller belegg för mitt påstående.

2. KRISTOLOGIN HOS ALISTER McGRATH

”I centrum av den kristna tron finns frågan om Jesus Kristus och den betydelse han har, samt den därpå följande intellektuella brottningen inom trosgemenskapen för att kunna uttrycka detta för människor inom och utanför kyrkan - och denna brottning fortsätter ännu idag.”³⁹

Så inleder Alister McGrath sin bok *The Making of Modern German Christology*. I detta kapitel kommer jag att försöka presentera McGraths kristologi såsom den tar sig uttryck i den för mig tillgängliga litteraturen. Framställningen bygger i första hand på de mer populärt hållna böckerna av McGrath. Jag kommer också att lägga stor vikt vid att försöka komma åt de teoretiska förutsättningar McGrath har för sin kristologi, vilket presenteras under kapitel 2.3.

2.1 McGraths syn på Jesus

I sin bok *Jesus: Who he is - and why he matters* slår McGrath tidigt fast att den kristna tron inte främst handlar om att acceptera ett antal doktriner, utan att det handlar om något mer:

”I centrum av den kristna tron finns i första hand inte en samling abstrakta idéer eller lärosatser, utan en person - en av de mest attraherande och fängslande gestalter som världen någonsin har skådat. Det är denna person som står i centrum av det kristna evangeliet och som ger den kristna tron dess specifika utformning. Det kan inte tillräckligt ofta poängteras att evangeliet inte handlar om abstrakta idéer utan om en levande person.”⁴⁰

Men vem är då denna person? Vem och hurdan är denne Jesus enligt Alister McGrath? Och vilken betydelse har Jesu liv, hans ‘verk’? Det är dessa och andra liknande frågor som kommer att behandlas i det följande. Jag har i första hand använt mig av den ovan nämnda boken, då denna representerar det tydligaste uttrycket för McGraths kristologi. I denna bok, liksom i övriga skrifter där McGraths kristologi framställs, framgår det tydligt att McGraths kristologi innefattar både lärosatser om Jesu *person* och hans *verk* samt tolkningen av vad dessa lärosatser betyder (eng. *the significance of...*).

2.1.1 Uppståndelsen

När man möter en framställning av Jesu liv och verk kanske man förväntar sig att författaren följer någon slags kronologi, och sålunda placerar utläggningen kring Jesu uppståndelse i slutet. McGrath väljer att vända upp och ner på detta, och placerar istället uppståndelsen *först*. Hans motiv för detta synes vara att uppståndelsen visar att Jesus är något mer än en religiös lärare, nämligen att han är Gud - och denna trossats är något helt omistligt (‘icke förhandlingsbart’) för den kristna tron, menar McGrath. Dessutom påpekar McGrath att uppståndelsen talar om att Jesus inte bara är en vördad före detta religiös ledare, utan att han i

³⁹ McGrath 1986, s 1

⁴⁰ McGrath 1994/1987, s 29

högsta grad lever och att hans närvaro kan upplevas av hans efterföljare.⁴¹ Med tanke på vad som tidigare sagts om den centrala roll som McGrath menar att upplevelsen av Jesus spelar är det naturligt att han börjar med att slå fast och poängtera Jesu uppståndelse, eftersom han menar att den möjliggör upplevelsen och erfarenheten av den *levande* Jesus Kristus. Samtidigt poängterar McGrath att det är *korset* och inte uppståndelsen som är kulmen i Jesu jordiska tjänst, och att man aldrig får tillåta att uppståndelsen får prioritet över korset. Snarare måste korset *tolkas* genom uppståndelsen.⁴² Detta uttalande medför dock en liten komplikation; å ena sidan menar McGrath att korset har prioritet över uppståndelsen, men å andra sidan skall korset tolkas genom uppståndelsen. Leder inte detta till att uppståndelsen får prioritet över korset i alla fall? McGrath ger inget svar på detta problem, och verkar inte heller ta notis om att ett problem föreligger över huvud taget - åtminstone inte i de skrifter jag har tagit del av.

McGrath diskuterar kring vad han kallar 'bevisen för uppståndelsen', och syftar då på Nya testamentets vittnesbörd härom. Han menar att Nya testamentet domineras av uppståndelsetron, inte minst genom urförsamlingens förkunnelse. Han inflikar dock att detta naturligtvis inte bevisar att uppståndelsen verkligen ägt rum, utan vad det bortom alla tvivel bevisar är "att den första generationen kristna såg uppståndelsen som något oerhört viktigt och centralt, och i vissa fall kanske som den mest centrala beståndsdelen i den kristna tron".⁴³ McGrath behandlar vidare vittnesbörden om den tomma graven, bristen på vittnesbörd om 'gravvördnad' bland lärjungarna (eng. 'tomb veneration' - enligt McGrath en vanlig praxis där man gjorde en profets grav till en plats för tillbedjan), vittnesbörden om att lärjungarnas sinnelag förändrades, samt vittnesbörden om att Jesus började tillbedjas som den levande och uppståndne Herren - allt detta stärker tron på uppståndelsen. En ytterligare faktor som McGrath tar upp är det faktum att kristna genom hela historien har upplevt Jesus som en levande frälsare, och detta kan man inte heller bortse ifrån, menar han.⁴⁴

McGrath för sedan en diskussion kring de teorier som förnekar eller omtolkar uppståndelsen som historisk händelse, men jag bortser från denna diskussion här, eftersom det inte hör till mitt egentliga ämne. I korthet kan dock nämnas att McGrath hämtar stöd hos bland andra Pannenberg och då främst i dennes uttalanden om att de bevis som föreligger talar till förmån för uppståndelsen som ett historiskt faktum. McGrath hänvisar också till att tron på uppståndelsen som historiskt faktum utgör det enda sättet att göra rättvisa åt de kristna upplevelserna och erfarenheterna av den uppståndne Jesus genom hela kyrkohistorien.⁴⁵ Klart står i alla fall att McGrath bekänner sig till tron på Jesus som uppstånden, och detta som ett historiskt faktum. McGrath menar att uppståndelsen talar om att Jesus är levande och närvarande bland sitt folk och att om man tar uppståndelsen på allvar så inser man att "den levande och uppståndne Kristus är, för att uttrycka det grovt, mycket större än någon generations uppfattning eller förståelse av honom, och att han kommer att vara lika verkligt närvarande i framtida generationer, trots olikheter i kultur eller intellektuella förhållningssätt".⁴⁶

⁴¹ *ibid.*, s 85f, 111

⁴² McGrath 1987^a, s 32, 106f. Se även t ex McGrath 1994^c, s 81.

⁴³ McGrath 1994/1987, s 87

⁴⁴ *ibid.*, s 86-100, i ett kort sammandrag.

⁴⁵ *ibid.*, s 105f; 85, 99ff

⁴⁶ *ibid.*, s 112

2.1.2 Jesu person

McGrath diskuterar först kring några problem när det gäller användandet av Nya testamentet som källmaterial, men konstaterar ändå att ”det finns all anledning att anta en direkt, kontinuerlig och obruten linje mellan den historiske Jesus från Nasaret och kyrkans kristologiska tolkningar av hans identitet och betydelse”.⁴⁷ McGrath påpekar att Nya testamentets vittnesbörd om Jesus är komplext och innehåller många olika aspekter. De anspråk Jesus gjorde, de handlingar han utförde, de titlar han tillskrevs, det intryck han gjorde på dem som mötte honom, den tillbedjan som riktades mot honom, hans uppståndelse - allt detta bidrar till en mycket komplex helhetsbild, och McGrath hävdar att vi måste anta ett holistiskt perspektiv om vi ska kunna få en rättvis bild av vem Jesus är.⁴⁸

McGrath går sedan igenom några av de viktigaste titlarna som Jesus tillskrevs. Här följer ett mycket kort sammandrag.⁴⁹

- **Messias/Kristus.** Båda titlarna betyder ‘den smorde’ i betydelsen ‘Herrens smorde’, dvs Israels kung. Jesus ville dock inte kännas vid titeln Messias under sin tjänst, menar McGrath, eftersom titeln medförde förväntningar på en politisk revolution.
- **Herre.** Denna titel användes både som ett respektfullt tilltal, men framför allt i betydelsen ‘Herre’, dvs ‘Gud’, vilket indikerade att Jesus var jämställd med Gud.
- **Guds Son.** Denna titel användes vanligtvis för änglar eller övernaturliga personer, och i Gamla testamentet syftar titeln i några fall också på den kommande Messias.
- **Gud.** Enligt McGrath är detta den starkaste och viktigaste titeln som tillskrevs Jesus i Nya testamentet; den visar att Jesus är ingen annan än Gud själv.

McGrath menar att Nya testamentets utsagor om Jesus kan klassas in i en grupp som syftar på Jesu *funktion* (funktionell kristologi), och en grupp som syftar på Jesu *identitet* (ontologisk kristologi), men att de hänger tätt samman, och att alla utsagor tillsammans skapar en helhetsbild av ”Kristus som den gudomlige frälsaren och Herren, som fortsätter att utöva ett enormt inflytande över och en inbjudan till syndfulla och dödliga människor”.⁵⁰ En reflektion man kan göra i anslutning till McGraths beskrivning av Jesu person är att han verkar framställa Jesu titlar som ‘tidlösa’ begrepp. I andra presentationer händer det ofta att Jesu titlar sätts i relation till den dåtida historiska och kulturella kontexten. Titeln ‘Messias’ brukar till exempel ofta beskrivas i samband med att Jesus är den som uppfyller löftena i Gamla testamentet. McGrath verkar inte lägga någon tonvikt på detta och frågar sig inte heller *varför* de första kristna använde de termer och titlar de använde, utan lyfter så att säga ur titlarna ur sin historiska kontext och gör dem ‘tidlösa’. Han motiverar inte detta på något sätt i *Jesus: who he is - and why he matters*, eller i de andra skrifterna jag har tagit del av.

Av det som nämnts i detta stycke framkommer att McGrath verkar se bibelordet som auktoritativt främst när det gäller dess beskrivning av Jesu identitet, och innebörden härav. Frågan om Jesu identitet kommer nu att behandlas mer ingående.

⁴⁷ *ibid.*, s 114

⁴⁸ *ibid.*

⁴⁹ *ibid.*, s 118-129

⁵⁰ *ibid.*, s 129

2.1.3 Jesus som Gud

Under ett längre avsnitt diskuterar McGrath kring trossatsen att Jesus är Gud och vilken betydelse detta har. Han inleder: ”Kristendomen förkunnar att det enda sätt på vilket man kan göra full rättvisa åt Jesus Kristus är genom att erkänna att han är både Gud och människa. Jesus är både gudomlig och mänsklig.”⁵¹ McGrath fastslår att Jesus är Gud inkarnerad i mänsklig gestalt - ‘Ordet blev kött’ - och att Jesus var gudomlig alltifrån Marias konception. Han poängterar att ”det inte någonsin fanns en tid i Jesu liv då han inte redan var det som uppståndelsen uppenbarade att han var - Guds Son”.⁵²

McGrath visar sedan på några indikationer i Nya testamentet på att Jesus är Gud och den växelverkan som råder mellan de ‘funktionella’ och de ‘ontologiska’ förståelserna av Jesus i Nya testamentet.

- **Jesus frälser.** McGrath menar att de första kristna visste att endast Gud kunde frälsa, och när de då samtidigt påstod att Jesus frälser innebar detta att de erkände Jesus som Gud.⁵³
- **Jesus tillbeds.** I den judiska kontext där de första kristna levde tillbads endast Gud, skriver McGrath och menar att eftersom Jesus åkallades och tillbads av de kristna så betyder det att de erkände honom som Gud.⁵⁴
- **Jesus uppenbarar Gud.** McGrath menar att de kristna proklamerar att Gud är uppenbarad på det fullkomligaste sättet i Jesus Kristus, liksom Jesus själv påstod att ”den som har sett mig har sett Fadern”. Denna Jesu funktion visar återigen att Jesus uppfattades som Gud, skriver McGrath, och hänvisar i detta sammanhang till ett citat av Barth som stöd för denna uppfattning.⁵⁵
- **Jesus representerar Gud.** En ytterligare aspekt som McGrath tar upp är att Jesus vid flera tillfällen gav löften å Guds vägnar, såsom t ex att ”den som tror [...] skall [...] ha evigt liv”. Enligt McGrath fungerade Jesus som Guds representant på detta sätt, men inte bara såsom representant, utan såsom Gud själv.⁵⁶

McGrath noterar så att säga ‘i förbifarten’ att frågan om Jesu gudomlighet och mänsklighet har varit föremål för många diskussioner och spekulationer, inte minst under kyrkans tidiga historia, men att dessa debatter inte är relevanta för just den aktuella boken. Han poängterar dock att de tidiga kristna författarna insåg nödvändigheten med att Jesus var både Gud och människa; ”om Jesus inte var Gud skulle han inte kunna frälsa; om Jesus inte var människa skulle han inte kunna frälsa oss”.⁵⁷ Han påpekar också i anslutning till detta att de första kristna egentligen var mer intresserade av att *försvara* denna lärosats än att försöka förklara den. Han menar att de första kristna inte menade sig till fullo kunna *förklara* det mysterium som inkarnationen innebar, men att de ändå försökte hitta vägar att *förstå* det egentligen helt

⁵¹ *ibid.*, s 130

⁵² *ibid.*, s 132f

⁵³ *ibid.*, s 134f

⁵⁴ *ibid.*, s 135f

⁵⁵ *ibid.*, s 136f. Barth-citatet sägs vara hämtat från *Church Dogmatics* II/2, s 52-54, och lyder på engelska:

”When Holy Scripture speaks of God, it does not permit us to let our attention or thoughts wander at random...

When Holy Scripture speaks of God, it concentrates our attention and thoughts upon one single point and what is to be known at that point... If we ask further concerning the one point upon which, according to Scripture, our attention and thoughts should and must be concentrated, then from first to last the Bible directs us to the name of Jesus Christ.”.

⁵⁶ McGrath 1994/1987, s 137ff

⁵⁷ *ibid.*, s 140f

oförklarliga mysteriet. Det framkommer mycket tydligt i den för närvarande undersökta boken att McGrath räknar läran om inkarnationen till den traditionella kristna läran.⁵⁸

McGrath sammanfattar sedan de viktigaste betydelseerna av inkarnationen och skriver att en av de mest underbara insikterna är att Gud har ödmjukat sig och blivit människa för att ”göra sig själv känd för oss, för att kalla oss tillbaks till honom, för att uppenbara den fulla vidden av sin kärlek till oss”.⁵⁹ Slutligen skriver han att inkarnationen också ger oss insikt om att Gud har lidit i och genom Kristus, och att Gud därför vet vad lidande är och kan känna med oss i vårt lidande, ja han till och med lider med oss.⁶⁰ Denna tanke har McGrath utvecklat djupare bland annat i boken *Spirituality in an Age of Change. Rediscovering the Spirit of the Reformers*, där han drar tydliga paralleller till Luthers korsteologi och menar att korset djupast sett uppenbarar att Gud är dold - men närvarande - mitt i lidandet.⁶¹ McGrath skriver att den bild av Gud som korset framställer är bilden av ”en övergiven, sårad, blödande och döende Gud, som gav en ny mening och värdighet till det mänskliga lidandet genom att själv vandra i dess skugga”.⁶² Vidare skriver McGrath att Jesu kors ger auktoritet åt den starka bilden av en Gud som vet vad mänskligt lidande och smärta är, som genom att själv ha upplevt det *förstår* ”vad det är att vara svag, bräcklig, och förgänglig”.⁶³ Denna tanke får också stort utrymme i *The Enigma of the Cross*, där McGrath också drar tydliga paralleller till Moltmanns teologi om ‘den korsfäste Guden’.⁶⁴ Här utvecklar McGrath bland annat tanken att Guds frånvaro från korset (starkast uttryckt i Jesu rop: ”Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?”) kan erbjuda en kontaktpunkt för människor idag som upplever frånvaron av Gud i sin livssituation. Han skriver att i de ögonblick som vi blir medvetna om Guds frånvaro så ”inbjuds vi att rikta våra tankar till ett annat tillfälle i historien då Gud verkade iögonfallande frånvarande”, för att där kunna uppleva det kristna hoppet - ”att trons mörka natt slutligen kommer att ge vika för uppståndelselivets gryning”.⁶⁵ Därmed har beskrivningen glidit över till att handla om Jesu verk, vilket nu kommer att behandlas utförligare.

2.1.4 Jesu verk

Mycket skulle givetvis kunna sägas om Jesu verk och dess betydelse och hur McGrath ser på detta ämne. Några tankar omkring detta nämndes redan ovan. I den för tillfället undersökta boken (*Jesus: who he is - and why he matters*) handlar hela fyra kapitel om detta, och dessutom har McGrath skrivit en hel bok enbart om Jesu död på korset och dess betydelse - *The Enigma of the Cross*. Här kommer endast en kortare redogörelse kring hans syn på Jesu verk, dvs Jesu död och uppståndelse och betydelsen härav, att lämnas (vid det här laget borde det framstå som tydligt att McGraths definition av ‘Jesu verk’ innebär att Jesu *jordeliv*, dvs livet före korset, inte verkar vara särskilt viktigt för honom). Framställningen bygger liksom tidigare främst på boken *Jesus: Who he is - and why he matters*.

⁵⁸ *ibid.*, text s 56f, 60ff, 130, 140f, 150, 153, 160f, 228

⁵⁹ *ibid.*, s 162

⁶⁰ *ibid.*, s 166ff

⁶¹ McGrath 1994^c, s 80ff

⁶² *ibid.*, s 81

⁶³ *ibid.*

⁶⁴ McGrath 1987^a, s 102-124

⁶⁵ *ibid.*, s 112f

När McGrath skall utlägga innebörden av Jesu död och uppståndelse använder han sig av sju olika bilder vilka alla är hämtade från Nya testamentet. Han påpekar dock att ingen enstaka bild till fullo kan uttrycka vad Jesu död och uppståndelse innebär och betyder.

- **Lösensumma** (*ransom*). Bilden innebär att Jesus är medlaren mellan Gud och människan, och att Jesu död är lösensumman som sätter människan fri från sin fångenskap, menar McGrath.⁶⁶
- **Återlösning/friköpande** (*redemption*). Enligt McGrath syftar bilden på att Jesu död innebär ett återköpande av vår frihet, liksom man kan återköpa värdesaker man haft inlämnade på pantbanken, eller som när en slav köps fri från sin herre. Bilden talar om att Jesu död och uppståndelse gör människan fri från slaveriet under synden och döden.⁶⁷
- **Rättfärdiggörelse** (*justification*). McGrath menar att termen i Gamla testamentet ibland har juridiska förtecken men ibland också används som en gemenskapsterm. Rättfärdiggörelsen innebär enligt McGrath att vi ställs i ett rätt läge inför Gud, att förhållandet med Gud återupprättas - men det innebär inte att vi automatiskt blir moraliskt rättfärdiga.⁶⁸
- **Frälsning** (*salvation*). Enligt McGrath syftar termen i Nya testamentet oftast på en framtida händelse, men som något som också till viss del är en verklighet redan nu. Han påpekar att Bibelns förståelse av 'frälsning' är rik och mångfacetterad, och att den inkluderar frälsning från synden och från döden, men att den också talar om 'helhet' och 'hälsa'.⁶⁹
- **Försoning** (*reconciliation*). McGrath menar att försoningstanken är en fundamental mänsklig erfarenhet, inte minst när det gäller personliga relationer. Han drar paralleller mellan försoningen mellan två människor å ena sidan och mellan Gud och syndare å andra sidan. Enligt McGrath betraktas Gud i viss bemärkelse som en person till vilken man kan relatera, ha en relation. McGrath poängterar också att det var Gud själv som tog initiativet och - med Pauli ord - "försonade hela världen med sig genom Kristus".⁷⁰
- **Adoption**. Tanken att vi som kristna genom Jesu verk har blivit adopterade av Gud talar enligt McGrath om två saker för oss; dels att vi är medlemmar i Guds familj - Guds söner - och som sådana också berättigade till ett arv från Gud, och dels att vi såsom medlemmar i Guds familj har en helt ny känsla av tillhörighet, vi 'hör hemma' någonstans.⁷¹
- **Förlåtelse**. "Detta är kanske den mest kraftfulla och välkända bilden som används för att förklara Kristi död och uppståndelse", skriver McGrath, och menar att termen 'förlåtelse' dels kan tolkas på ett juridiskt plan och dels på ett personligt. Tanken är, skriver McGrath, att Gud har förlåtit vår skuld på grund av Jesu verk, och att han också har upprättat förhållandet mellan oss och honom som en följd av förlåtelsen.⁷²

McGrath klassar sedan in dessa olika bilder i tre kategorier, nämligen en affärs- eller transaktionskategori, en juridisk kategori och slutligen en personlig, relationscentrerad kategori. Sammanfattningsvis menar McGrath att Jesu verk ytterst sett uttrycker Guds enorma nåd och kärlek till mänskligheten genom att Gud sände sin Son, och att han dog för oss medan vi ännu var syndare och icke älskvärda.⁷³ McGrath diskuterar sedan i de följande kapitlen kring olika 'försoningsteorier' och perspektiv på försoningens innebörd, men jag nöjer mig

⁶⁶ McGrath 1994/1987, s 175f

⁶⁷ *ibid.*, s 177f

⁶⁸ *ibid.*, s 178f

⁶⁹ *ibid.*, s 179ff

⁷⁰ *ibid.*, s 183ff

⁷¹ *ibid.*, s 187ff

⁷² *ibid.*, s 189ff

⁷³ *ibid.*, s 56, 223, 233ff, 248f, 251

med denna redogörelse. Här kan dock en reflektion av liknande art som den i anslutning till McGraths beskrivning av Jesu titlar, vara på sin plats. Jag tycker även här att det är slående hur McGrath gör de nytestamentliga författarnas förståelse av försoningen till något 'tidlöst'. De sju nytestamentliga bilderna framställs nästan uteslutande i tidlösa termer, utan någon närmare anknytning till deras historiska kontext. Inte heller här motiverar han sitt sätt att lyfta ur termerna och förståelserna ur deras historiska sammanhang. Jag ser två alternativa tolkningar till detta; antingen har McGrath helt enkelt inte ansett sig ha plats för någon längre utläggning kring detta, eller - vilket jag tycker verkar vara mer troligt - så är detta helt enkelt inte särskilt viktigt för honom. Jag uppfattar det som att McGrath verkligen menar att den nytestamentliga förståelsen av Jesu person och verk är något tidlöst som har attraktionskraft i varje tid och i varje generation. Detta resonemang kommer - i korthet - att undersökas lite närmare i följande avsnitt.

2.1.5 Attraktionskraften hos Jesus Kristus

McGrath avslutar sin bok *Jesus: Who he is - and why he matters* med en stark apell och en inbjudan till att ta emot Jesus som frälsare. Han påpekar återigen att tron inte främst handlar om att acceptera vissa idéer som sanna, utan att det främst handlar om att förlita sig på Jesus Kristus som personlig frälsare och Herre.⁷⁴ McGrath menar att det finns en inneboende attraktionskraft hos Jesus Kristus och att "det är någonting med honom som drar människor till honom", och därför, skriver McGrath, fortsätter denne Jesus att fascinera människor i lika hög utsträckning nu som då han vandrade i Galiléen.⁷⁵ McGrath sammanfattar sitt budskap genom att säga att korset är platsen där vi möter Gud, korset demonstrerar Guds kärlek till oss, och korset manar oss också att fatta ett beslut, ett beslut om att i tro ta emot korsets erbjudande.⁷⁶

"Genom korset möter Gud oss i vår vilshenhet, finner oss och placerar oss på den väg som leder hem - en väg vilken Kristus har vandrat före oss, och vi vet att när vi följer den vägen så går vi från förtvivlan till hopp och från död till evigt liv."⁷⁷

Jag tolkar McGraths framställning som att han menar att Nya testamentets och det kristna evangeliets budskap om Jesus Kristus är något tidlöst, ett budskap som förmår attrahera människor i alla tider. Jag tolkar det också som att McGrath menar att själva den framställning och förståelse av Jesus som möter oss i Bibeln är tidlös. Återigen föranleder detta en reflektion och en undran kring varför McGrath inte närmare motiverar sitt antagande. Jag har svårt att tänka mig att McGrath skulle vara okunnig eller omedveten om att Nya testamentets förståelse och beskrivning av Jesu person och verk har ett nära samband med den historiska, kulturella och religiösa kontext vari de nytestamentliga skrifterna har tillkommit, men han verkar ha ett förutfattat antagande om att den nytestamentliga förståelsen på något sätt ändå är tidlös.

2.1.6 Jesu unika ställning

I boken *A Passion For Truth* utvecklar McGrath tesen att Jesus har en alldeles unik ställning, och menar att evangelikalismen länge har erkänt idén om en särskild uppenbarelse som har

⁷⁴ *ibid.*, s 241

⁷⁵ *ibid.*, s 242

⁷⁶ *ibid.*, s 243ff

⁷⁷ *ibid.*, s 252

universell giltighet; ”den yttersta auktoriteten förblir lokaliserad i Guds självuppenbarelse”.⁷⁸ Han skriver vidare att ”den evangelikala passionen för sanning uttrycks delvis med det fokus man har på Kristi person; i det att Jesus Kristus *är* sanningen”.⁷⁹ Han fortsätter att diskutera kring Jesu auktoritet och menar att denna är grundad i Jesu egen person och verk, och att det ytterst sett är Gud själv som ger Jesus denna absoluta auktoritet - Jesus är Guds självuppenbarelse.⁸⁰ Det är därför av monumental vikt att ”förbli så trogen som möjligt till den bild av Jesus Kristus som finns i Nya testamentet, hur invecklad och nyanserad denna bild än verkar vara”, skriver McGrath.⁸¹ I detta citat finns en indikation på hur McGrath definierar Bibelns auktoritet; det verkar som att Bibelns auktoritet främst sätts i relation till dess beskrivning av Jesus, och då kanske främst dess beskrivning av Jesus som Guds unika självuppenbarelse.

McGrath diskuterar sedan under ett avsnitt han kallar ”The significance of Jesus Christ” kring olika aspekter av Jesu unika ställning och betydelse. I korthet lyfter han fram följande punkter:

- **Betydelsen av uppenbarelsen.** McGrath menar att Jesus är förkroppsligandet av Gud och att Jesus utgör det sätt på vilket Gud har valt att uppenbara sig. Med Luthers egna ord skriver McGrath att ”Gud vill inte bli känd annat än genom Kristus, inte heller kan han bli känd på något annat sätt”.⁸² McGrath påstår vidare att evangelikal teologi strävar efter att ’låta Gud vara Gud’ och att man erkänner att alla mänskliga förståelser och teorier om Gud är mänskliga svar på Guds uppenbarelse, men som sådana är de alltid öppna för kritik och alltid underställda Guds absoluta auktoritet.⁸³
- **Den soteriologiska betydelsen.** Enligt McGrath fastslår Nya testamentet att frälsningen endast erbjuds genom Jesu död och uppståndelse, och att vi som kristna måste understryka detta och alltid låta korset vara i centrum.⁸⁴ Han menar att Nya testamentet tydligt talar om att korset står som den *exklusiva grunden för frälsningen*, vidare att korset behandlas som *startpunkten för autentisk kristologi*, och slutligen att korset betraktas som *centrum för allt kristet tänkande*. McGrath fastslår sålunda att det inte kan finnas några tvivel på Nya testamentets betoning av att frälsningen uteslutande erbjuds genom Jesus Kristus.⁸⁵ Här finns återigen en indikation på den avgränsning av Bibelns auktoritet som McGrath verkar göra, med effekten att det är främst Bibelns betoning av och koncentration på Jesu unicitet som lyfts fram.
- **Betoningen av Jesu exempel.** McGrath menar att Jesus inte bara är grunden för frälsningen, utan att han också ”förkroppsligar konturerna av det återlösta livet”, dvs att Jesus har givit oss ett fullkomligt exempel på ett liv som är försonat med Gud, och som är möjligt för oss genom den förvandling som Kristus åstadkommer i dem som tror. Jesu liv, död och uppståndelse gör en ny mänsklig existens möjlig för oss.⁸⁶ Det tycks som om det främst är utifrån denna aspekt som Jesu jordeliv är av särskilt värde, när det i de flesta andra fall är hans död och uppståndelse som ges högst prioritet.

⁷⁸ McGrath 1996, s 26

⁷⁹ *ibid.*, s 27

⁸⁰ *ibid.*, s 27, 37

⁸¹ *ibid.*, s 30

⁸² *ibid.*, s 37

⁸³ *ibid.*, s 37ff

⁸⁴ *ibid.*, s 40

⁸⁵ *ibid.*, s 40f

⁸⁶ *ibid.*, s 41ff

- **Den doxologiska⁸⁷ betydelsen.** McGrath menar att det finns ett mycket intimt samband mellan den kristna teologin och spiritualiteten; teologin avspeglar sig i hur Jesus tillbeds i församlingen. Tydligare uttryckt: man ber på det sätt som stämmer med den teologiska tolkningen, och man tolkar också teologiskt vad man gör i bönen. McGrath påtalar sedan att de kristologiska hymnerna i Nya testamentet tydligt indikerar att den upphöjda ställning Jesus tillmättes tog sig klara uttryck i både tillbedjan och tänkande i de kristna församlingarna.⁸⁸
- **Den kerygmatiska betydelsen.** McGrath lyfter tydligt fram betydelsen av att predika och proklamera Jesus Kristus för världen, och instämmer i Martin Kählers ord att ”den verkliga Kristus är den predikade Kristus”. Han påstår att liksom Nya testamentets och urförsamlingens kerygmatiska dimension fokuserade på Jesus som Herre, Kristus och Frälsare, så har evangelikal teologi integrerat dessa insikter i hela dess världsbild. ”Den evangelikala betoningen av evangelisation är sålunda en helt rimlig och naturlig följd av dess kristologi; om Jesus Kristus verkligen är Frälsare och Herre så måste han proklameras som sådan för världen”, skriver McGrath.⁸⁹

Sammanfattningsvis skriver McGrath att kristologin spelar en avgörande roll i evangelikal teologi och andlig reflektion, och ger också evangelikal teologi ”både dess intellektuella enhetlighet [eng. coherence] och dess fokus på evangelisation och andlighet”. Han drar slutsatsen att evangelikalismen är starkt kristuscentrerad, och han insisterar på att Jesus Kristus *är* evangeliet och att all teologisk reflektion måste grundas på Kristus och dömas av Kristus.⁹⁰ Det är alltså tydligt att McGrath ser synen på Jesus Kristus och läran om honom - kristologin - som absolut grundläggande för - och därmed som ett *centrum* i - hela det kristna tänkandet. Han påpekar att även om det finns olika tolkningar inom den evangelikala teologin av t ex läran om Jesu gudom så

”förblir den fundamentala referenspunkten densamma: vilken uppfattning vi än har när det gäller kunskapen om Gud, och vilka förhoppningar om frälsning vi än besitter, så är allt helt och hållet beroende av Jesu Kristi identitet som vår frälsare och Herre, Guds ende Son, Gud inkarnerad”.⁹¹

När McGrath talar om Jesus och hans betydelse är det så gott som uteslutande Jesu *identitet* och hans *död och uppståndelse* som åsyftas, samt givetvis den soteriologiska innebörden härav. Även om McGrath i sammanhangen ofta även nämner Jesu liv (‘Jesu liv, död och uppståndelse’, egen kursivering) som en nödvändighet för frälsningen, specificerar han inte *vad* i Jesu liv som åsyftas. Var Jesu handlande gentemot utstötta särskilt viktigt? Eller de under och tecken han gjorde? Eller Jesu undervisning? McGrath förbigår dessa frågor, och betonar istället Jesu ‘verk’, dvs hans försonande död samt uppståndelsen. Den enda gången som Jesu jordeliv verkar tillskrivas en särskild betydelse är ur den aspekten att Jesus ‘förkroppsligar det återlösta livet’, dvs att Jesus utgör ett exempel för oss när det gäller att leva ett liv som är försonat med Gud. När det vidare gäller frågan om Bibelns tillförlitlighet diskuterar inte McGrath detta särskilt ingående, men det verkar som om frågan blir brännande i samband just med påståendet att de nytestamentliga skrifterna tillförlitligt återger

⁸⁷ Doxologi betyder egentligen ‘liturgiskt fastställt lovprisning’, men syftar här på spiritualiteten, det andliga fromhetslivet, mer i allmänhet, och i synnerhet tillbedjan av Jesus i gudstjänst och privat andakt.

⁸⁸ McGrath 1996, s 45ff

⁸⁹ *ibid.*, s 47f

⁹⁰ *ibid.*, s 49ff

⁹¹ McGrath 1994^b, s 62

urförsamlingens tolkningar av Jesu identitet och betydelse. Han påpekar också att det är av vikt att förbli så trogen som möjligt till den bild av Jesus som presenteras i Nya testamentet, och detta påpekande tolkar jag som att McGrath tillskriver Nya testamentets framställning av Jesus som tillförlitlig, och auktoritativ.

Därmed kan det vara på sin plats att i korthet undersöka den kritik som McGrath har riktat mot olika moderna kristologier, vilka på en eller annan punkt kraftigt skiljer sig mot den kristologi han själv bekänner sig till.

2.2 Kritik mot andra kristologier

Om man vill studera hur en teolog utformar sin kristologi, vilka avgörande ställningstaganden han tar och vad han lyfter fram som centrum - det viktigaste - kan det vara fruktbart att också undersöka vilka typer av kristologier han vill avgränsa sig från, som kritiseras eller förkastas, och på vilka grunder. Därigenom kan man nämligen få indikationer på vad det är teologen i fråga vill värna om, vad som är centralt och omistligt i den egna kristologin. Här kommer endast en kort beskrivning av McGraths kritik mot andra kristologier framställas. Den intresserade hänvisas till McGraths bok *The Making of Modern German Christology*, där en utförlig analys av de viktigare teologernas kristologier presenteras, från Reimarus och Schleiermacher till Pannenberg, Moltmann och Jüngel, och många däremellan. Dessutom kommer en del av McGraths kritik att redogöras för i nästa kapitel, om religionsmöten.

I *A Passion For Truth* och de andra böcker jag har studerat är det framför allt olika typer av modernistiskt färgade kristologier McGrath kritiserar.⁹² Det som kännetecknar dessa kristologier är bland annat följande:

- De utgår från modernismens princip och begär att härska och kontrollera allt, inklusive de teologiska teoribildningarna.
- De utgår från tanken att humanismen är 'gud' och att människan är alltings mått, och leder ofta till att sådana grundläggande och omistliga kristna dogmer som inkarnationen, Jesu försoningsdöd och Jesu uppståndelse får 'stryka på foten'.
- De återspeglar modernismens vilja att forma Jesus efter dess egna mönster samt dess vägran att tolerera dem som ifrågasätter modernismens förutfattade antaganden.
- De återspeglar de liberala strategier där man försöker grunda evangeliet i kulturella trender, vilket oundvikligen leder till att evangeliet blir förslavat under kulturen och egentligen bara speglar kulturens idéer och värden.
- De tar ofta sin utgångspunkt i den mänskliga erfarenheten, och låter sig alltså bestämmas och formas av omgivningen, det kulturella, ekonomiska och politiska läget.
- De utgår från upplysningstanken att förnuftet är kapabelt att urskilja allting, inklusive att urskilja allt som går att veta om Gud och som man behöver känna till om Gud.
- De utgår i vissa fall från att Jesus endast är ett mänskligt etiskt föredöme, vilket leder till en idealiserande bild av mänskligheten och en minimalistisk syn på synden.
- I många fall minimaliserar de historiciteten i evangelierna, och de reducerar evangeliet till att endast vara inkapslat i urförsamlingens förkunnelse och predikan.

⁹² Punkterna i stycket är ett sammandrag av McGrath 1996, s 30ff, 38f, 41ff, 47f, samt McGrath 1990, s 139ff.

Det enda tillfälle då McGrath nämner några teologer vid namn är när det gäller den sista punkten ovan. Han menar att det kristologiska innehållet i den kristna förkunnelsen minimaliseras i Rudolf Bultmanns, Gerhard Ebelings och i synnerhet Paul Tillichs skrifter. Enligt McGrath menar Tillich att man kan undvara Jesu historiska existens och personlighet utan att behöva göra några större förändringar i Tillichs teologi - Jesus utgjorde ett *exempel*, han illustrerade en princip, vilken också kan illustreras av andra. Bultmann å andra sidan uppfattade förkunnelsen eller *kerygmat* främst som ett aktivt ord som ledde åhörarna till existentiella beslut, påstår McGrath, som också menar att det egentligen inte var nödvändigt med någon större historisk verklighet bakom *kerygmat* för Bultmann. Och när det gäller Ebeling menar McGrath att även om denne visade större intresse för Jesu historiska person så betraktade han Jesus främst som ett exempel för tron, snarare än som trons objekt - förkunnelsen gällde *Jesu* tro, inte tron *på* Jesus.⁹³ Med det som sagts tidigare i detta kapitel är det tydligt att McGrath tar avstånd från dessa typer av kristologier, därför att dessa inte stämmer överens med McGraths centrum - det fundamentala och omistliga i hans egen kristologi. Framför allt gäller detta om man i modernistisk anda tvingas göra avkall på läran om inkarnationen, Jesu försoningsdöd och Jesu uppståndelse, vilket för McGrath skulle innebära att man faktiskt tar bort hela det kristna evangeliet som enligt honom vilar på just dessa hörnpelare, dessa 'essentials'.

2.3 Teoretiska förutsättningar och deras roll i kristologin

När man ska försöka framställa en teologs kristologi räcker det inte med att bara återge det som sägs om Jesus, om hans person och verk. Det behövs också någon form av analys av teologens teoretiska förutsättningar, de grundläggande - ofta outtalade - antaganden som styr denne och som skulle kunna vara möjliga förklaringar till varför teologens position ser ut som den gör. I det följande skall mitt försök att komma åt detta hos Alister McGrath presenteras, i den mån detta nu är möjligt att spåra.

2.3.1 Varför trosläran är viktig

En naturlig utgångspunkt kan vara att ställa frågan: "Varför ska man bry sig om doktriner och lärosatser överhuvudtaget? Om det nu är så som McGrath verkar säga - att den kristna tron inte främst handlar om läror utan om att ha gemenskap med Jesus Kristus - vad ska då läroarna vara bra för?" McGrath ger själv tydliga svar på denna fråga. Han har till exempel ägnat en hel bok åt att försöka förklara varför det är så viktigt med den kristna trosläran (*Understanding Doctrine: It's purpose and relevance for today*). I denna bok beskriver McGrath troslärans⁹⁴ ursprung och syfte, och menar att trosläran är vårt gensvar på Guds uppenbarelse, det är ett sätt för oss att sätta ord på det som Gud har uppenbarat om sig själv i historien.⁹⁵ Trosläran, skriver McGrath, har sitt ursprung i den kristna kyrkans passionerade engagemang att berätta sanningen om Gud och om människan. Men den tar inte sin början i ett rökigt sammanträdesrum, utan snarare utifrån en insikt om vad Gud har gjort för oss

⁹³ McGrath 1996, s 47f

⁹⁴ I detta avsnitt har jag översatt ordet 'doctrine' med 'trosläran'. Detta syftar inte på en speciell definierad kristen troslära, utan snarare på kristen troslära i allmänhet. McGrath skiljer på *doctrine* och *doctrines*, vilket innebär att när han talar om *doctrine* - trosläran - så menas trosläran i allmänhet, medan *doctrines* syftar på de olika definierade delarna av trosläran (t ex *the doctrine of the person of Christ* - läran om Jesu person).

⁹⁵ McGrath 1990, s 16ff

genom Jesus Kristus.⁹⁶ McGrath menar också att trosläran representerar ett mänskligt försök att skapa ordning bland de idéer och tankar som finns i Bibeln, att ordna dem logiskt och systematiskt för att deras inbördes förhållanden bättre skall kunna förstås.⁹⁷

McGrath poängterar dock att trosläran, med dess olika lärosatser, aldrig får lov att *ersätta* erfarenheten av den levande Guden, utan trosläran har snarare som syfte att ge ord åt upplevelserna, eftersom tron måste involvera både hjärnan och hjärtat. Trosläran representerar ”rationella kristnas försök att skapa ordning och göra rättvisa åt varje aspekt av deras erfarenhet och upplevelse av Jesus Kristus”.⁹⁸ McGrath gör en jämförelse med en karta, och säger att en karta används för att indikera hur länder och platser är placerade i förhållande till varandra, men att ingen naturligtvis skulle påstå att kartan är *identisk* med verkligheten. Kartans syfte är att kombinera så många intryck av området den beskriver som möjligt, för att en mer verklighetstrogen och vägledande bild skall kunna ges. På motsvarande sätt är trosläran och lärosatserna uttryck för ett försök att *tolka* upplevelser och ge ord åt den kristna erfarenheten, ord som i någon mening är vägledande.⁹⁹ McGrath menar att man riskerar att hamna snett om man gör tvärt om, dvs utgår från erfarenheten för att sluta sig till trosutsagor. Trosläran ska istället fungera som en *tolkningsram* (eng. *interpretative framework*) som tolkar och omformar erfarenheterna även där dessa är otillförlitliga och motsägelsefulla, och kanske till och med motsäger själva trosläran.¹⁰⁰

Det är ett slående drag hos McGrath att han starkt poängterar vikten av trosläran, och ingående försöker förklara vad denna är bra för, men att han samtidigt poängterar att trosläran egentligen är sekundär. Om jag har förstått McGrath rätt så menar han att trosläran i och för sig är viktig, men att den aldrig får ersätta upplevelsen och erfarenheten av den levande Guden. Detta innebär i praktiken att trosläran är *sekundär* i förhållande till upplevelserna, men trosläran behövs som en tolkningsram. McGrath skriver ju också att trosläran har sitt ursprung i en *insikt* om vad Gud har gjort för oss i Kristus. I vilken mening skall man då förstå trosläran som vägledande, eller rentav auktoritativ? McGrath verkar mena att det är någon slags växelverkan mellan trosläran och auktoriteten. Kyrkans dogmer och lärosatser om Jesu identitet bekräftar på något sätt Jesu auktoritetsanspråk, det vill säga att Jesu auktoritet i en bemärkelse vilar på lärosatserna angående hans identitet; med McGraths egna ord är det trosläran som ”förklarar varför och hur Jesu ord och handlingar har gudomlig snarare än mänsklig auktoritet”.¹⁰¹ På liknande sätt bekräftar kyrkans lärosatser om Bibeln den auktoritet och ställning man tillmäter bibelordet, och trosläran ger också vägledning när det gäller bibeltolkningen och hur vårt gensvar på evangeliet bör se ut, skriver McGrath.¹⁰²

Men det är inte helt självklart *vad* det är i Bibeln som McGrath menar har auktoritet. Är det trossatserna? I så fall vilka trossatser? Eller är det Jesu undervisning? I så fall vad i Jesu undervisning? Eftersom McGrath tydligen menar att trosläran är sekundär i förhållande till upplevelserna kan det vara på sin plats att fråga sig hur upplevelserna och *Bibeln* förhåller sig till varandra. Kan det rentav vara så att Bibeln endast har auktoritet i vissa mycket avgränsade sammanhang och meningar - i de sammanhang som kan relateras till upplevelserna, så att bibelordet kan tolka och korrigera upplevelserna och sätta in dem i ett sammanhang? Frågan

⁹⁶ *ibid.*, s 17

⁹⁷ *ibid.*, s 29

⁹⁸ *ibid.*, s 43, 109

⁹⁹ *ibid.*, s 41ff. Se även McGrath 1994/1987, s 51ff.

¹⁰⁰ McGrath 1990, s 49f. Se även McGrath 1996, s 72f; McGrath 1994/1987, s 55 samt McGrath 1994^a, s 194ff.

¹⁰¹ McGrath 1990, s 103f

¹⁰² *ibid.*, s 106ff

om Bibelns auktoritet kommer att diskuteras närmare längre fram. Ytterligare ett svar som McGrath ger angående troslärens auktoritära ställning bör dock nämnas. McGrath menar att trosläran är auktoritativ också i den meningen att den genom historien har fungerat som ett skydd mot villoläror - det är ju i kampen mot dessa som man finner ursprunget till flera av trosbekännelserna.¹⁰³

Sammanfattningsvis kan man alltså påstå att *McGraths betoning av trosläran* har visat sig ha betydelse när det till exempel gällde Jesu uppståndelse - McGrath menar att läran om uppståndelsen är omistlig för den kristna tron, eftersom den visar att Jesus verkligen är Gud och att han lever idag. Trosläran är också viktig för McGrath då han menar att läran om inkarnationen utgör det enda sättet att göra full rättvisa åt Nya testamentets vittnesbörd om Jesus Kristus. Vidare är läran om inkarnationen absolut nödvändig för att frälsningen över huvud taget skall vara möjlig - ”om Jesus inte var Gud skulle han inte kunna frälsa; om Jesus inte var människa skulle han inte kunna frälsa oss” (min kursivering). I McGraths avståndstagande från vissa modernistiska kristologier blir det också tydligt att trosläran är viktig - kännetecknande för de modernistiska kristologierna är ju bland annat att de i vissa fall leder till att man tvingas göra avkall på läran om inkarnationen, läran om Jesu försoningsdöd och läran om Jesu uppståndelse.

2.3.2 Nya testamentet som källmaterial - och dess tillförlitlighet

McGrath fastslår att vi så gott som uteslutande är beroende av Nya testamentet, och främst de tre första evangelierna, för vår kunskap om Jesus. När det gäller de få utombibliska källorna som nämner Jesus är informationen mycket sparsam, även om den information som faktiskt finns harmoniserar mycket väl med vittnesbördet i Nya testamentet.¹⁰⁴ Vilket historiskt källvärde tillmäter då McGrath evangelierna? McGrath för en längre diskussion kring sökandet efter ‘den historiske Jesus’ inom 1800- och 1900-talets bibelforskning, men jag tänker inte närmare gå in på detta här.¹⁰⁵ McGrath drar i alla fall slutsatsen att de synoptiska evangeliernas historiska källvärde avsevärt har stärkts genom senare tids bibelforskning, men att det nästan alltid är de sensationella arbeten som hävdar motsatsen som får utrymme i medierna.¹⁰⁶ Han menar att evangelierna inte skall ses som några detaljerade biografier över Jesu liv, utan snarare som ett gensvar på kyrkans specifika behov i arbetet med att sprida evangeliet.¹⁰⁷ Att evangelierna tillkom på grund av kyrkans behov förklarar varför evangelisterna har varit mycket selektiva i urvalet när de skrev ner de olika traditionerna. Evangelierna skrevs i syfte att väcka tro, men det hindrar inte att de ändå innehåller tillförlitlig historisk information, menar McGrath. Evangelisterna blandade historia och tolkning, i den meningen att de både återgav händelserna men också tillskrev dem en speciell betydelse.¹⁰⁸

När McGrath skall försöka karaktärisera evangelierna drar han paralleller till en detektivroman. En detektivroman, skriver McGrath, är nämligen oftast upplagd så att den engagerar läsaren i detektivens jakt efter mördaren genom att detektiven hittar ett antal

¹⁰³ *ibid.*, s 112-128, i ett kort sammandrag.

¹⁰⁴ McGrath 1994/1987, s 64ff

¹⁰⁵ Se t ex McGrath 1994/1987, s 12-26, 67ff samt McGrath 1994^a, s 316-327. Den intresserade hänvisas även till min tidigare nämnda C-uppsats, där en mer ingående diskussion och kritik mot *Leben Jesu*-forskningen framställs.

¹⁰⁶ McGrath 1994/1987, s 68

¹⁰⁷ *ibid.*, s 73

¹⁰⁸ *ibid.*, s 72f

ledtrådar som hjälper honom att gradvis bygga upp en bild av vad som måste ha hänt och vem mördaren måste vara. På liknande sätt menar McGrath att evangelierna innehåller en mängd ledtrådar - utvalda av nedtecknarna - som hjälper läsaren att steg för steg få en bild av vem Jesus är och betydelsen av vad han har gjort.¹⁰⁹ McGrath menar också att evangelierna kan sägas utgöra ett konstverk, och att det är viktigt att se *hela* bilden och inte låta sig fastna i de enskilda penseldragen, dvs detaljerna.¹¹⁰ På denna punkt anser jag att McGrath är speciellt intressant, då han skiljer sig från många andra evangelikaler jag har mött genom olika studier. En vanlig evangelikal uppfattning är nämligen att man för att förstå Bibeln rätt behöver ha en slags förförståelse eller helhetsuppfattning av vad evangelierna egentligen vill säga, och att man utan denna förförståelse helt enkelt missar evangeliernas budskap om vem Jesus är. Denna (ofta outtalade) förförståelse förväntas man ha redan innan man närmar sig bibelordet, och i detta finns ett underförstått antagande att man kan harmonisera de olika bibeltexterna med varandra och att de sålunda visar sig ha ett enhetligt och sammanhängande budskap.¹¹¹ Men McGrath verkar vända litet på detta resonemang, och ser denna sammanhängande helhetsbild som ett *resultat* av bibelläsningen snarare än som en förutsättning för bibelläsningen. Analogin med detektivromanen är ett tydligt exempel på detta. Dessa tankar för oss naturligt vidare till frågan om McGraths syn på Bibelns auktoritet, vilket nu skall utredas litet närmare.

2.3.3 Bibelns auktoritet

När McGrath i boken *A Passion For Truth* skall lägga fram sin syn på Bibelns auktoritet - vilken han påstår också utgör den evangelikala synen - så börjar han med ett Luther-citat från riksdagen i Worms 1521; ”Mitt samvete är Guds ords slav”, och menar att evangelikalismen på liknande sätt ser sig bundet till detta Guds ord. Han citerar vidare det avsnitt i Westminster Confession (1647) som säger att:

”hela Guds rådslut, som gäller allt som är nödvändigt för hans egen ära, människans frälsning, tro och liv, är antingen tydligt uttryckt i Skriften, eller kan med god och nödvändig konsekvens härledas från Skriften; till vilken ingenting vid något tillfälle får läggas, vare sig genom nya uppenbarelsen av Anden, eller mänskliga traditioner”.¹¹²

I anslutning till detta citat påpekar McGrath att evangelikalismen på denna punkt allra tydligast visar dess teologiska och andliga kontinuitet med reformationen.¹¹³ Men trots denna fixering vid Skriften som dessa referenser antyder menar McGrath att evangelikalismen inte är en ‘bok-religion’, utan att fokuseringen hela tiden är på Jesu person och verk. Skriftens yttersta mål och innehåll är nämligen Jesus Kristus själv, menar McGrath, och det är i Skriften, och endast där, som vi kan få en riktig förståelse av Guds självuppenbarelse i Jesus.¹¹⁴ McGrath poängterar att detta inte är en lärosats som är unik för evangelikalismen, utan snarare att detta har varit den allmänna tron genom kyrkohistorien (här citeras Barth som ett exempel på hur denna ‘ortodoxa’ lära har uttryckts).¹¹⁵

¹⁰⁹ *ibid.*, s 73ff

¹¹⁰ *ibid.*, s 79f

¹¹¹ Jag har inte för avsikt att belägga detta påstående eftersom utrymmet inte medger någon större utläggning kring ämnet, utan hänvisar endast till min egen erfarenhet och studium av evangelikal teologi som stöd för påståendet. Denna beskrivning är givetvis öppen för kritik.

¹¹² McGrath 1996, s 53

¹¹³ *ibid.*

¹¹⁴ *ibid.*, s 53f

¹¹⁵ *ibid.*, s 55. Det är samma Barth-citat som framförs här, som refererades till på s 16 i detta arbete. Se not 55.

McGrath påstår vidare att det är ”ett väletablerat faktum från kyrkohistorien att kyrkan alltid har sett Skriften såsom auktoritativ”.¹¹⁶ Men i vilken mening är den auktoritativ? Ett svar som McGrath ger är att han skriver att ”de flesta kristna erkänner att Jesu undervisning har en normativ status; evangelikaler insisterar att lojaliteten till Kristus som Herre inbegriper ett accepterande av hans attityd gentemot Skriften”.¹¹⁷ Detta citat är intressant ur två synpunkter; dels föranleder det frågan om *vad* i Jesu undervisning som är normativt, vilket McGrath inte ger något tydligt svar på. Och dels föranleder citatet frågan om vad McGrath egentligen menar med att ‘acceptera Jesu attityd gentemot Skriften’ - den enda ‘Skrift’ Jesus hade någon attityd gentemot var ju Gamla testamentet, och vår Bibel är onekligen något annorlunda beskaffad. Om jag förstår McGrath rätt menar han att vi likt Jesus bör ta emot Biblen - underförstått: *hela* Bibeln - såsom given av Gud, något som Kristus exemplifierade gentemot Gamla testamentet.¹¹⁸ Ett annat svar McGrath ger på frågan om Bibelns auktoritet är när han skriver att Skriftens unika ställning och auktoritet vilar på Guds uppenbarande aktivitet, både i relation till själva det bibliska materialet, och i den därpå följande processen av tolkning och tillägnande hos läsaren.¹¹⁹ Skriften ger oss dessutom auktoritet att tala om Gud på ett särskilt sätt och erbjuder den referensram med hjälp av vilken vi kan tala om hurudan Gud är och hur hans uppenbarelse är beskaffad, skriver McGrath.¹²⁰

McGrath påpekar också att bekännelsen till Skriftens auktoritet och Skriften som Guds ord inte automatiskt betyder en bekännelse till verbalinspirationsläran. Inspiration är inte lika med diktamen, skriver han, och menar att man kan se en parallell till Guds inkarnation i Kristus; på liknande sätt är Skriften både Guds och människors ord.¹²¹ McGrath tar uttryckligen avstånd från fundamentalismen och skriver att det ”finns ett starkt behov att rädda Bibeln från fundamentalismen”, men samtidigt påpekar han att det i en sådan frigörelse finns en risk att man istället låter sig bli förslavad under de senaste kulturella trenderna och normerna.¹²² McGrath hävdar att det endast är genom ett erkännande av Skriften som den yttersta auktoriteten som källa för teologi, etik och spiritualitet, som vi kan undgå att bli fångslade och bundna till att följa varje tids speciella kultur och trender. Bekännelsen till auktoriteten verkar frigörande, hävdar han, och poängterar samtidigt att Skriften också legitimerar människor att ha olika uppfattningar i vissa frågor.¹²³

Mycket mer skulle kunna sägas i anslutning till detta, och McGrath är ganska utförlig när han redogör för sin syn på Bibeln. Men jag anser att detta räcker för att få en inblick i hur han resonerar, och vi ska nu gå vidare till en annan förutsättning för McGraths kristologi. Kort sagt kan man alltså påstå att McGrath så gott som uteslutande använder Nya testamentet - och på ett förhållandevis ‘okritiskt’ sätt - som källa för sin kristologi.¹²⁴

¹¹⁶ McGrath 1996, s 57

¹¹⁷ *ibid.*, s 55

¹¹⁸ *ibid.*, s 55f

¹¹⁹ *ibid.*, s 97. Se även McGrath 1990, s 22, 24ff.

¹²⁰ McGrath 1987^b, s 38

¹²¹ McGrath 1994^b, s 55f

¹²² McGrath 1996, s 64

¹²³ *ibid.*, s 58ff. Se även McGrath 1994^b, s 58f.

¹²⁴ Detta sätt att använda Nya testamentet förhållandevis okritiskt som stöd för en kristologi kan man se ett tydligt uttryck för hos bland andra I. Howard Marshall, en välkänd evangelikal brittisk exeget. Hans bok *The Origins of New Testament Christology* beskriver detta utförligt; se t ex s 11f där han förklarar att han inte är ute efter att rekonstruera den historiske Jesus utan att försöka kartlägga *urkyrkans förståelse* av Jesu person, och utifrån detta perspektiv använder evangeliernas innehåll såsom de nu föreligger. Jag menar att det finns slående likheter mellan McGraths och Marshalls sätt att använda Nya testamentet som källa för kristologin.

Som en sammanfattning av detta och det förra avsnittet vill jag påstå att **McGraths betoning av Bibelns tillförlitlighet och auktoritet** har visat sig ha betydelse i många avseenden. Hela McGraths kristologi grundar sig ju i stort sett på antagandet att de nytestamentliga vittnesbörden om Jesus är tillförlitliga. Detta blir brännande när det gäller sådana områden som inkarnationen och Jesu uppståndelse. McGrath menar i och för sig inte att de nytestamentliga vittnesbörden om den uppståndne Jesus *bevisar* att uppståndelsen verkligen har skett, men likväl fäster han stor tillit till Bibelns utsagor på denna punkt. Att han dessutom hänvisar till Pannenberg's argument som skäl för detta gör ju inte saken mindre tydlig. När det gäller inkarnationen menar McGrath att Bibeln är otvetydig på den punkten, dvs det finns gott om indikationer på att Jesus verkligen var både Gud och människa. Även när det gäller evangeliernas källmaterial om Jesu person, hans gärningar och hans anspråk, är McGrath mycket optimistisk angående tillförlitligheten.

Men McGrath använder inte bara Bibeln som tillförlitligt källdokument, i hans framställning av vem Jesus är blir det också tydligt att McGrath anser bibelordet besitta auktoritet. Han skriver till exempel att "den yttersta auktoriteten" är "lokaliserad i Guds självuppenbarelse" som ju är Jesus själv, dvs Jesus såsom han är uppenbarad i Bibeln. McGrath skriver också att det är oerhört viktigt att "förbli så trogen som möjligt till den bild av Jesus Kristus som finns i Nya testamentet"; detta uttalande innebär utan tvekan att han tillmäter bibelordet auktoritet. Dessutom är McGrath uppenbarligen bunden vid Bibelns auktoritet i det avseendet att han i enlighet med Nya testamentet menar att korset är den exklusiva grunden för frälsningen och att det inte finns någon frälsning utom genom Jesus Kristus. När det gäller de kristologier som McGrath kritiserar är ett framträdande drag hos dessa att de underkänner Bibelns ställning som tillförlitligt historiskt dokument, samt att de inte vill underordna sig någon annan auktoritet än människan själv. Det framgår tydligt av det som har redogjorts för hittills i detta kapitel, att McGrath har en alldeles speciell avgränsning av Bibelns 'auktoritet' och 'tillförlitlighet'. Jag menar att McGrath avgränsar Bibelns auktoritet till att främst gälla koncentrationen på och betoningen av Jesu person och verk (läs: hans död och uppståndelse) samt Jesu unicitet (läs: Jesu unika ställning och nödvändigheten av hans verk för frälsningen).

2.3.4 Spiritualitetens roll

Det kan upplevas som ett slående drag hos McGrath att han dels starkt poängterar vikten av trosläran och, som vi senare skall se, troheten mot traditionen och ortodoxin, samtidigt som han med samma emfas poängterar att kristendomen inte i första hand är ett instämmande i några dogmer, utan att det är att ha en levande relation med Jesus. Det behöver dock inte vara någon dikotomi mellan dessa delar; snarare tolkar jag det som att McGrath försöker göra rättvisa åt både läran och spiritualiteten. Själv skriver han att detta är det tydligaste uttrycket för det pietistiska arvet; som en reaktion mot torftigheten i en tro som är dogmatiskt ortodox men andligt död insisterar evangelikaler på behovet av en personlig, levande tro.¹²⁵ McGrath betonar att det är av oerhörd vikt att tron är något som den kristne upplever och blir påverkad av i sitt inre, och skriver att "en teologi som bara vidrör intellektet men lämnar hjärtat opåverkat är ingen kristen teologi", och hänvisar till både Luther och Calvin som stöd för denna synpunkt.¹²⁶

Att spiritualiteten är viktig för McGrath märks inte minst genom det utrymme han ger ämnet i flera av sina böcker. I *Understanding the Trinity* utvecklar McGrath tanken att Gud är en

¹²⁵ McGrath 1994^b, s 69

¹²⁶ McGrath 1996, s 79

personlig Gud som ger sig tillkännas för oss och att Gud verkligen kan gå in i ett personligt förhållande till oss. Det är möjligt att 'känna' Gud, och inte bara 'känna till' honom.¹²⁷ Det är till och med möjligt att ha en personlig relation med Gud själv.¹²⁸ I boken *Spirituality in an Age of Change* behandlar McGrath ämnet spiritualitet och andligt liv mycket ingående och hämtar mycket inspiration från reformationshistorien, främst från Luther och Calvin. Bland annat framhålls att detta med att 'känna Gud' i enlighet med Luther och Calvin innebär att bli förvandlad och formad av honom, samt att teologi inte så mycket handlar om att brottas med läror och idéer om Gud utan snarare att brottas med den levande Guden själv.¹²⁹

Spiritualiteten är ett alldeles för omfattande ämne att behandla mer ingående här, men jag ville ändå nämna det på detta kortfattade sätt, eftersom ämnet spelar en viktig roll i McGraths tänkande - inte minst i hans kristologi - och eftersom han så ofta återkommer till det i sina böcker. För att sammanfatta detta avsnitt skulle jag vilja hävda att man finner uttryck för *McGraths betoning av spiritualiteten* i hans kristologi - om än mindre tydligt än vad som varit fallet med tidigare nämnda förutsättningar. Ett tillfälle då man finner sådana uttryck är till exempel när han skriver att uppståndelsen talar om att Jesus är levande och närvarande bland sitt folk, och att denne Jesus fortsätter att utöva ett enormt inflytande över människor. Vidare skriver han att inkarnationen visar att Gud har gjort sig känd för oss för att kalla oss tillbaka till honom, och att Gud på så sätt uppenbarar den fulla vidden av sin kärlek för oss. Tydligast finner man dock uttryck för spiritualitetens roll när det gäller McGraths syn på Jesu verk. Han menar till exempel att Jesu verk har medfört försoning mellan Gud och den syndiga människan och att Gud har upprättat det personliga förhållandet till människan. Genom Jesu verk har vi också blivit adopterade in i Guds familj, skriver McGrath, och detta ger oss en helt ny känsla av tillhörighet. McGrath skriver själv att det finns ett nära samband mellan den kristna teologin och spiritualiteten; den syn man har på Jesus avspeglar sig i hur han tillbeds i gudstjänst och privat andakt, och man tolkar också teologiskt vad man gör i bönen.

I detta avsnitt och ovanstående har antytts att McGrath hämtar mycket inspiration från kyrkohistorien och inte minst från reformationen, och detta ämne ska nu behandlas litet närmare i de följande avsnitten.

2.3.5 Trohet mot traditionen

Redan i kapitlet om evangelikalismens historiska rötter (1.5.1) visade jag hur McGrath menar att evangelikal - och därmed också hans egen - teologi bygger på arvet från bland annat reformationen, puritanismen och pietismen. Man kan lätt få uppfattningen att evangelikal teologi så att säga 'väljer och vrakar' i kyrko- och teologihistorien och plockar de bästa bitarna från olika traditioner. Men det går djupare än så. McGrath vill faktiskt *identifiera* evangelikal teologi med den ortodoxa kristna läran (vilket nämndes i kapitel 1.5.3). I McGraths skrifter kan man se tydliga uttryck för denna strävan och önskan att vara trogen och förbunden till den klassiska ortodoxa kristna läran.¹³⁰ Jag vill påpeka att vad som egentligen menas med 'den klassiska ortodoxa kristna läran' är öppet för diskussion. Även om McGrath själv härleder den till de ekumeniska bekännelserna så är ju dessa faktiskt öppna för olika tolkningar.

¹²⁷ McGrath 1987^b, s 78ff

¹²⁸ McGrath 1996, s 79ff, 221f; McGrath 1994/1987, s 184ff, 235f, 243f, 248 samt McGrath 1990, s 40ff

¹²⁹ McGrath 1994^c, s 48. Se även McGrath 1996, s 79ff.

¹³⁰ Se t ex McGrath 1987^a, s 22; McGrath 1994^b, s 94f samt McGrath 1996, s 53,57, 94ff.

Ibland när evangelikaler uttrycker sin förankring i traditionen verkar det som de gärna hoppar över ett led - man talar ofta om att vara trogen mot Bibeln, att leva efter Guds ord, att ha den lära som grundar sig i Skriften osv, men det är inte alltid man uttalar sin förankring i den kristna tolkningstraditionen. Detta uttryckssätt kan man också finna hos McGrath, om än i begränsad utsträckning. Visserligen skriver han till exempel att evangelikalismen betonar vikten av att ”vara så trogen som möjligt mot Nya testamentets bild av Jesus”¹³¹, men han är också mycket väl medveten om förhållandet till traditionen. Traditionen skall förstås som ”en historia av lärjungaskap - av läsning, tolkning och brottnings med Skriften” skriver McGrath, och menar att det är oerhört viktigt att vi förstår att uppskatta och i olika mån införliva de olika sätt att läsa Skriften som vi möter i tolkningshistorien, ”hos dem som har gått före oss i tron”.¹³² Jag vill dock påpeka att de sistnämnda citaten inte är sagda i samband med en presentation av McGraths kristologi, utan uttrycker hans mer generella hållning gentemot Bibeln. Man kan dock fråga sig vad McGrath menar med ‘Nya testamentets bild av Jesus’, då han inte närmare preciserar sig i anslutning till det citerade uttalandet. Är det Jesu undervisning som är speciellt viktig, eller de under och tecken han gjorde? Mina studier av McGrath leder mig dock till antagandet att det främst är i *ett* avseende McGrath vill betona ‘Nya testamentets bild av Jesus’, och det gäller Nya testamentets betoning av Jesu unicitet, dvs att Jesu person, tillsammans med hans liv, död och uppståndelse ses som nödvändigt för frälsningen. Med andra ord; Nya testamentets betoning av Jesu identitet och verk samt innebörden och betydelsen av detta såsom en nödvändighet för frälsningen, verkar vara helt centralt för McGrath när han talar om Bibelns auktoritet.

I korthet vill jag uttrycka det så, att **McGraths betoning av traditionen** och troheten mot denna framträder på flera olika sätt när det gäller hans kristologi. Ett exempel är att McGrath hänvisar till den kristna upplevelsen och erfarenheten av den uppståndne Jesus genom hela kyrkohistorien och vikten av att göra detta rättvisa. Ett annat exempel är McGraths hänvisning till att de tidiga kristna författarna (vilket inkluderar både de nytestamentliga författarna och kyrkofäderna) insåg nödvändigheten av inkarnationen, och han påpekar att läran om inkarnationen utan tvekan räknas till den traditionella kristna läran. Men i ett avseende verkar McGrath inte betona troheten mot traditionen i sin kristologi, och det gäller användandet av Bibeln. Det har påpekats att McGrath i och för sig verkar vara medveten om att han står i en lång tradition av skriftutläggning, men när han beskriver sin syn på Jesus verkar detta inte spela så stor roll längre - åtminstone ger han inte några tydliga uttryck för detta i de skrifter jag har tagit del av. Istället betonar han gång på gång vikten av att vara så trogen som möjligt gentemot Nya testamentets bild av Jesus, och nämner inte att han själv står i en tradition av bibelutläggning i detta sammanhang.

2.3.6 Teologiska inspirationskällor

Det kan vara meningsfullt att se på några specifika personer ur teologihistorien som McGrath återkommer till i sitt författarskap - i synnerhet i kristologin - för att få en klarare uppfattning om vilka traditioner han särskilt vill visa sin förbundenhet med. Den som framstår som hans tydligaste inspirationskälla är utan tvekan Luther. Det skulle gå åt en hel uppsats att bara beskriva McGraths lutherbild, men några viktiga referenspunkter verkar vara följande:

- **Luthers korsteologi.** McGraths tolkning uttrycks kanske bäst i avslutningen av *Luther's Theology of the Cross*; ”*Theologia crucis* kommer med dom över kyrkan där hon har blivit

¹³¹ McGrath 1996, s 30

¹³² *ibid.*, s 95ff

stolt och segerviss eller säker och självbelåten, och kallar henne till korsets fot för att påminna henne om det mystiska och fördolda sätt på vilket Gud verkar i sin värld.”¹³³ McGrath menar också att korsteologin kallar kyrkan - och den enskilde kristne - till ödmjukhet och förkrosselse, och till insikt om hennes synd och hjälplöshet. Korsteologin talar också om Guds närvaro mitt i lidandet, något som blev tydligt i Kristi lidande men som också aktualiseras för oss i vår mänskliga erfarenhet.¹³⁴ Luthers korsteologi spelar stor roll hos McGrath, vilket märks i flera av hans skrifter.¹³⁵

- **Luthers 'skriftprincip'.** McGrath återvänder åtskilliga gånger till reformationsprincipen *sola scriptura*, som evangelikalismen sägs efterleva, i det att man inte vill erkänna någon annan slutgiltig auktoritet vid sidan av Bibeln.¹³⁶

Andra teologer och idéer som spelar stor roll hos McGrath är bland annat:

- **Calvin.** McGrath drar många lärdomar från Calvin, och en av de viktigare verkar vara Calvins uppfattning att när det handlar om att lära känna Gud så innebär detta att bli *förändrad* och förvandlad av Gud, och att det är genom att känna Gud som vi också lär känna oss själva som vi verkligen är.¹³⁷ En annan lärdom är den skillnad Calvin gör mellan att känna Gud som skapare och att känna Gud som frälsare (ibland också definierat som allmän respektive särskild uppenbarelse).¹³⁸
- **Barth.** McGrath hämtar mycket även från Barth, bland annat uttryck för den enligt McGrath allmänna kristna synen att Gud har gjort sig känd i och genom Jesus, genom Bibelns vittnesbörd härom.¹³⁹
- **Moltmann** är också en tydlig inspirationskälla för McGrath, i synnerhet när det gäller McGraths utläggningar kring Jesu död på korset. Här är det främst Moltmanns tänkande kring 'den korsfäste Guden' som McGrath anknyter till.¹⁴⁰
- **Pannenberg**, slutligen, har bidragit med en del infallsvinklar för McGrath, men det som märks i de skrifter jag har haft tillgängliga är framför allt Pannenbergs diskussion kring historiciteten i Jesu uppståndelse. Pannenberg har nämligen hävdad - i polemik mot bland andra Troeltsch - att bevisen som talar till förmån för uppståndelsen är avgörande och att vi åtminstone bör ha öppna sinnen för den möjligheten. Inte förvånande hänvisar McGrath då och då till detta.¹⁴¹

Mycket mer skulle givetvis kunna sägas om McGraths förhållande till traditionen och till olika teologers tänkande genom historien, men detta har åtminstone givit en liten inblick i området. När det alltså gäller den betydelse **McGraths teologiska inspirationskällor** har i hans kristologi, är några personer värda att särskilt lyftas fram. Detta gäller kanske främst Luther, som McGrath hänvisar till åtskilliga gånger. Bland de exempel jag beskrev ovan märks till exempel Luthers korsteologi som McGrath hämtar mycket inspiration ifrån, samt

¹³³ McGrath 1985, s 181

¹³⁴ McGrath 1994^c, s 75-94

¹³⁵ Förutom de ovan nämnda hänvisningarna, se även t ex McGrath 1996, s 75f, 78f, 115f; McGrath 1994^a, s 215f; McGrath 1994^b, s 180 samt McGrath 1987^a, s 12, 31, 79f, 105f, 120f, 184ff.

¹³⁶ Se t ex McGrath 1996, s 53, 78, 114ff; McGrath 1994^b, s 15, 54f, 80; McGrath 1994^c, s 42 samt McGrath 1990, s 25ff.

¹³⁷ McGrath 1994^b, s 134, 139f samt McGrath 1994^c, s 48f.

¹³⁸ McGrath 1996, s 223f; McGrath 1994^a, s 160f samt McGrath 1994^c, s 131ff.

¹³⁹ McGrath 1996, s 54f; McGrath 1994^a, s 274; McGrath 1994^b, s 61f samt McGrath 1994/1987, s 137. Se även McGrath 1986, s 94ff för en ingående analys av Barths teologi.

¹⁴⁰ McGrath 1994^a, s 218; McGrath 1994^c, s 15, 88; McGrath 1990, s 139ff samt McGrath 1987^a, s 109ff. Se även McGrath 1986, s 185-193 för en utförlig diskussion kring Moltmanns teologi.

¹⁴¹ Se t ex McGrath 1994^a, s 332ff samt McGrath 1994/1987, s 105f. Se även den utförliga analysen i McGrath 1986, s 164-180.

tanken att Jesus utgör det sätt på vilket Gud har valt att göra sig känd. McGrath hänvisar också till Barth när det gäller att Gud är uppenbarad på det fullkomligaste sättet i Jesus. McGrath hämtar inspiration även från Moltmann när han beskriver sin syn på Jesus. Detta gäller i första hand Jesu verk på korset och Moltmanns tankar om den korsfäste Guden i anslutning till detta. Slutligen kan man också se att McGrath är inspirerad av Pannenberg i sin kristologi, vilket är tydligast när det gäller Pannenbergs diskussion kring uppståndelsen och de nytestamentliga vittnesbörden härom. Det finns givetvis fler exempel på teologiska inspirationskällor i McGraths kristologi, men jag anser att jag här har tagit med några av de viktigaste.

Mycket har sagts i detta kapitel om McGraths kristologi och de teoretiska förutsättningarna för hans position. Det skall återigen poängteras att McGrath ofta uttalar sig som representant för evangelikal teologi, när han t ex skriver att ”evangelikalismen har alltid ansett...”, ”evangelikal teologi ser inkarnationen som...” osv. Eftersom det är tydligt att McGrath betraktar sin egen teologi som hemmahörande i ‘den evangelikala huvudströmmen’ har jag tagit alla hans uttalanden i beaktning, både de som uttalat uttrycker hans egen syn och de som han menar representerar evangelikal teologi i stort. Jag anser inte att jag på något sätt pressar materialet för hårt med ett sådant antagande, utan snarare ser jag det som en rimlig slutsats utifrån den undersökning av McGraths teologi som jag har utfört. Även vid en hastig jämförelse blir likheterna mellan McGraths ‘teoretiska förutsättningar’ och de historiska rötter och särdrag som han menar utmärker evangelikalismen, tydliga. Detta ger ytterligare stöd åt mitt antagande att McGrath ser sin egen teologi som mer eller mindre identisk med det han beskriver som evangelikal teologi. Med detta sagt är det dags att lämna behandlingen av kristologin och istället undersöka McGraths förhållande till religionspluralismen och mötet med andra religioner.

3. SYNEN PÅ RELIGIONSMÖTET HOS ALISTER McGRATH

Detta kapitel kommer att behandla det andra syftet för mitt arbete, nämligen att undersöka hur McGrath förhåller sig till religionspluralismen och mötet med andra religioner, samt vilken betydelse hans kristologi har för detta. Materialet till detta kapitel är till största delen hämtat från *A Passion For Truth*, där sista kapitlet ägnas åt McGraths syn på religionspluralismen och hur man som kristen bör förhålla sig i samband med religionsmötet. För övrigt har McGrath inte skrivit mycket om detta ämne, varför materialet kan te sig tämligen begränsat i jämförelse med det förra kapitlet.

3.1 Definitioner och teoretiska resonemang

Innan beskrivningen av McGraths syn på religionsmötet börjar kan det vara på sin plats att närmare undersöka vilka termer och definitioner McGrath använder i sitt resonemang. Vad menar McGrath med 'religion', och vad menar han med 'religionspluralism', 'religionsdialog/religionsmöte' osv? Dessa definitioner och klarlägganden innefattar också till viss del McGraths kritik mot olika moderna definitioner och synsätt.

3.1.1 Om religionspluralism

McGrath konstaterar till att börja med att dagens situation där kristendomen befinner sig i ett pluralistiskt samhälle egentligen inte är något nytt, utan påpekar att kristendomen ända från dess begynnelse har existerat i en mångreligiös omgivning. Religionspluralismen var lika mycket en verklighet i den kontext där Paulus först predikade evangeliet i Europa som det är idag, skriver han, och menar att vi snarare lever i en mer likartad situation som urkyrkan nu, än vad vi gjort tidigare i historien.¹⁴²

Medan religionspluralismen som fenomen inte är något nytt utan helt enkelt innebär att olika religiösa traditioner existerar inom ett gemensamt samhälle, land eller kultur, så menar McGrath att det på senare tid har vuxit fram en hel *ideologi* i samband med religionspluralismen. Enligt McGrath har denna ideologi sina rötter i upplysningens sammanbrott, och den innefattar bland annat ett lovordande av den kulturella och religiösa mångfalden, men också ett förordande av - ett krav på att *bejaka* - pluralism. McGrath vill skilja mellan 'deskriptiv pluralism' och 'preskriptiv pluralism', där den 'preskriptiva pluralismen' *förordar* mångfalden i kulturer och trosföreställningar, och undertrycker varje grupps anspråk på att ha någon form av exklusiv 'sanning'. McGrath vill hävda att denna 'pluralism-ideologi' är grovt felaktig och innehåller flera inre motsägelser, och att den dessutom misslyckas med att beskriva de förhållanden som råder i världen på ett adekvat sätt.¹⁴³

¹⁴² *ibid.*, s 201f

¹⁴³ *ibid.*, s 203ff

3.1.2 Om att definiera 'religion'

McGrath konstaterar för det första att det säkerligen inte finns något ämne där definitionen är så omdebatterad som just ämnet religion. Det framkommer tydligt att McGrath konsekvent tar avstånd från flera av de gängse definitionerna av religion. Han påpekar att det egentligen är omöjligt att ge en enhetlig definition av vad religion är, och att de flesta försök som har gjorts är misslyckade och fundamentalt missvisande, då de i grunden återspeglar den västerländska kulturens förutfattade antaganden. Han syftar då på alla förklaringar som vilar på antagandet att 'religion' är en universellt accepterad *kategori*, ett 'genus', och att all religion har ett innersta väsen, en grundbeståndsdel, som på något sätt är gemensamt för alla religioner. McGrath menar att detta är en naiv västerländsk föreställning, och att det egentligen är liberala västerländska akademiker som har dragit upp riktlinjerna för vad som kan klassas som religion, med följderna att 'klassisk religion' i själva verket betyder 'västerländskt klassisk'. 'Kulturell imperialism' kallar McGrath försöken att få andra att acceptera de västerländska definitionerna. Samtidigt medger han att generaliseringar är viktiga och till stor hjälp när man vill förstå andra religioner, men de är bara beskrivningar och får aldrig bli föreskrifter för vad religion kan och inte kan vara. Alla diskussioner om kristendomens plats bland världens religioner måste baseras på ömsesidig respekt för att en dialog och ett försök till förståelse över huvud taget skall vara möjlig, påpekar McGrath.¹⁴⁴

3.1.3 Om dialog och ömsesidig respekt

McGrath diskuterar kring innebörden i ordet 'dialog' i samband med religionsmöten och menar att ordet är belastat med en del förutfattade antaganden, till stor del som en följd av de tidigare nämnda definitionerna av 'religion'. McGrath menar att ett resultat av detta är att man ofta betraktar religionsdialog som ett sätt att 'öka sanningsinsikten', dvs att genom dialog och utbyte av tankar och erfarenheter komma närmare den fulla sanningen och en mer uttömmande förståelse av hur verkligheten är beskaffad - perspektiv utifrån en religion kompletteras med perspektiv utifrån en annan. Mot detta resonemang hävdar McGrath att det är fullt möjligt för en kristen att ha en dialog med en icke-kristen, vare sig personen i fråga har någon religiös övertygelse eller inte, utan att ha den intellektuellt tvivelaktiga inställningen att 'vi alla talar om samma sak'. Det är både logiskt och praktiskt fullt möjligt för oss som kristna att respektera och vörda företrädare för andra religioner och samtidigt på rationella grunder anse att vissa aspekter av deras världsbild är felaktiga, skriver McGrath. En förutsättning för dialog är alltså ömsesidig respekt, menar McGrath, och påpekar att detta inte automatiskt betyder enighet eller ömsesidigt acceptande av varandras åsikter.¹⁴⁵

För att dialog över huvud taget skall vara möjlig menar McGrath att man måste göra sig av med antagandet att alla religioner har en gemensam innersta kärna. I resonemanget vänder han sig kraftigt emot John Hick som enligt honom hävdar att alla religioner kan förstås som olika fenomenalistiska erfarenheter av samma gudomliga eller transcendentia väsen (eng. *noumenon*). Denna föreställning, liksom det välkända exemplet med de blinda männen som undersöker en elefant, utgår nämligen från föreställningen att det finns en yttre bedömningsgrund för alla religioner, en helhetsbild, och denna helhetsbild hävdar sålunda Hick att han har, menar McGrath. McGrath fastslår, i polemik mot Hick, att det inte finns

¹⁴⁴ *ibid.*, s 207ff

¹⁴⁵ *ibid.*, s 211ff

några empiriska bevis för att det verkligen finns en gemensam innersta substans i alla religioner. 'Hur kan Hick veta detta?' frågar sig McGrath.¹⁴⁶

McGrath trycker på att dessa synsätt verkar minimaliserande på religionernas innehåll, och att det är av fundamental vikt att ta avstånd från dem. Det är fullständigt avgörande om Kristus dog på korset eller inte, både ur historisk och teologisk synvinkel, skriver McGrath, och hävdar att om Kristus inte dog på korset så finns det inget kristet evangelium över huvud taget. McGrath skriver vidare att det är en grundläggande förutsättning för dialog att man *erkänner skillnader* mellan olika religioners synsätt, medan försöken att enbart harmonisera mycket lätt kan leda till att man medvetet undertrycker eller ignorerar skillnaderna. Både kristendomen och islam kan ju inte ha rätt samtidigt, konstaterar McGrath. I detta sammanhang kritiserar han återigen John Hick eftersom dennes synsätt enligt McGrath innebär att ingen enskild religion kan ha tillgång till sanning - snarare är det den västerländske liberalistiske pluralisten som har tillgång till sanningen och förmåga att se helhetsbilden, och alltså kan avgöra det egentliga innehållet i alla religioner. McGrath hävdar att Hicks synsätt i grunden är imperialistiskt eftersom denne tycks mena att det bara är de välutbildade västerländska liberala akademikerna som *verkligen* kan förstå alla religioner.¹⁴⁷

3.2 Kristendomen och religionsmötet

Hur skall då kristna förhålla sig till den religiösa pluralismen, till religionsmötet och religionsdialogen? McGrath är långtifrån otydlig i detta avseende. Jag vill påpeka att jag här driver tesen att det i stort sett är samma eller motsvarande teoretiska förutsättningar som beskrevs under kapitel 2.1 som spelar roll för McGrath när det gäller synen på religionsmötet. Huruvida detta visar sig stämma eller ej, kommer jag att redogöra för i avsnitt 3.4.

3.2.1 Den universella attraktionskraften i evangeliet

McGrath menar att det finns en inneboende universell attraktionskraft i det kristna evangeliet, och han anser att evangelikalismen kan erbjuda ett perspektiv och en tolkning av livet och av Guds frälsningsplan som är allmänmänsklig och som alla människor på något sätt kan relatera till, oavsett vilken religiös tradition de är uppväxta med. Han presenterar sedan ett förslag till en utläggning av Guds tanke med skapelsen, människans syndafall och Guds frälsningsplan genom Jesu liv, död och uppståndelse. I korthet menar McGrath att människan skapades till att ha gemenskap med Gud men att denna gemenskap blev bruten genom människans synd. Därför känner alla människor en slags tomhet inombords, man känner att någonting fattas. Och just i denna känsla av en odefinierbar tomhet finns punkten där människan kan relatera till det kristna evangeliet, skriver McGrath. Han menar att det kristna evangeliet kan tolka denna tomhet och längtan som ett uttryck för avsaknaden av Guds närvaro, och även förbereda vägen för att detta tomrum ska fyllas. I detta sammanhang citerar McGrath Augustinus berömda ord; ”Du har skapat oss till dig, och vårt hjärta är oroligt till dess det finner vila i dig”. McGrath skriver att det alltså finns en naturlig kontaktpunkt som är baserad

¹⁴⁶ *ibid.*, s 212ff. De böcker av John Hick som McGrath relaterar till i *A Passion For Truth* är i huvudsak *Problems of Religious Pluralism*, *God and the Universe of Faiths* och *The Second Christianity*, samt *The Myth of God Incarnate*, *The Myth of Christian Uniqueness* och *Truth and Dialogue: The Relationship between World Religions*, för vilka John Hick står som redaktör. Se not- och referenslistan i *A Passion For Truth*, s 278-283.

¹⁴⁷ *ibid.*, s 215ff

på människans frustration över sin ständiga ouppfyllda längtan efter tillfredsställelse, och han menar att den kristna tolkningsramen är fast grundlagd både i Bibeln och traditionen samt i den mänskliga religiösa erfarenheten.¹⁴⁸

McGrath diskuterar sedan kring innebörden i ordet 'frälsning' utifrån den kristna tolkningsramen och visar på att frälsning i biblisk mening både innefattar betydelser som har att göra med personliga relationer, fysiskt helande, juridiska förhållanden och etisk förvandling. Han påpekar dock att hur man än tolkar frälsningen så är den alltid grundad i Jesu liv, död och uppståndelse. Han poängterar att frälsningen endast är möjlig genom Jesus Kristus och menar att Nya testamentet fullständigt klart visar att Jesus är mänsklighetens ende frälsare. Han påpekar också att de första kristna inte tvekade att hävda denna exklusivitet i det kristna evangeliet.¹⁴⁹ Dessa aspekter kommer att utvecklas nedan.

3.2.2 Olika frälsningsvägar?

McGrath påtalar att John Hick - och andra religionsfilosofer med honom - är ivrig att hävda att alla religioner i grunden handlar om samma sak (vilket nämdes tidigare) och att de olika religionernas tal om frälsning i grund och botten egentligen går ut på samma sak, även om man ibland har helt olika sätt att uttrycka och förstå 'frälsningen'. McGrath citerar Hick som skriver att det finns en gemensam inre struktur i alla religioner som är "fundamentalt likartad i det att de uppvisar en soteriologisk struktur" eftersom de alla "handlar om frälsning/frigörelse/upplysning/fullbordan".¹⁵⁰ McGrath ifrågasätter starkt Hicks påstående och skriver att det är högs tvivelaktigt att t ex kristendomen och satanismen skulle ha samma förståelse av frälsningen. McGrath menar att det snarare är så att de olika religionerna erbjuder helt *olika sorters* frälsning, och belyser frågan med några exempel:

"Bilderna av paradiset inom rastafari där svarta betjänas av vita slavar; den homeriska bilden av Tartaros; den gamla fornnordiska bilden av Valhall; den buddistiska tanken om *nirvana*; det kristna hoppet om uppståndelse till evigt liv - alla dessa är påtagligt olika. Hur kan alla dessa frälsningsvägar vara jämbördigt 'giltiga' när de mål man vill uppnå med så olika tillvägagångssätt uppenbarligen inte går att relatera till varandra?"¹⁵¹

McGrath vänder sig kraftigt emot religionspluralister som vill hävda att det finns inneboende likheter i de olika religionernas frälsningsförståelser och frälsningsvägar, och han menar att dessa teorier är grova förenklingar av religionernas egentliga innehåll. McGrath menar att det är riktigt att påstå att alla religioner (men även politiska åskådningar såsom t ex marxismen) i någon bemärkelse erbjuder någon slags 'frälsning' men att de inte kan jämföras, utan det är istället helt olika frälsning de erbjuder. Han påpekar återigen att det är absolut nödvändigt att respektera skillnader och olikheter i dessa aspekter.¹⁵² McGrath utvecklar sedan sin förståelse av vad som särskiljer den kristna frälsningen från övriga religioners 'frälsningskoncept'.

3.2.3 'Jesus är enda vägen till Gud'

Det har redan antytts att McGrath håller före att det endast finns frälsning genom Jesus Kristus, och denna tes utvecklar han i anslutning till diskussionen om olika religioners frälsningsvägar. Med bakgrund av vad han påstod om alla religioners fundamentalt olika

¹⁴⁸ ibid., s 220ff

¹⁴⁹ ibid., s 222f

¹⁵⁰ ibid., s 231

¹⁵¹ ibid.

¹⁵² ibid., s 233ff

frälsningsvägar hävdar McGrath att kristendomen är den enda religion som erbjuder frälsning *i den kristna betydelsen av ordet*. Samtidigt påpekar han att det ingår i den kristna förståelsen av frälsningen att den är en attraktiv möjlighet som erbjuds alla som för närvarande står utanför den kristna gemenskapen. McGrath påtalar återigen att den kristna förståelsen av frälsningen på ett fullständigt unikt sätt är baserat på Jesu liv, död och uppståndelse - förståelsen är alltså kristologiskt bestämd - och han understryker också att ett erkännande av detta inte innebär att man förnekar att alla religioner erbjuder 'frälsning'; vad man säger är bara att olika religioner erbjuder olika slags frälsning.¹⁵³

Detta låter kanske inte så anmärkningsvärt - vad McGrath säger här är att alla har rätt att ha sina åsikter och idéer om vad frälsning innebär och hur den erhålls, och att det är fullt legitimt för kristna att vilja dela med sig av sina upplevelser och hopp om frälsning med andra, liksom företrädare för andra religioner kan vilja dela med sig av sina upplevelser. Men det går djupare än så; det råder inget tvivel om att McGrath menar att Jesus är den *enda* vägen till frälsning, oavsett vilken religion man bekänner sig till.¹⁵⁴ Han fastslår att frälsningen finns tillgänglig universellt genom kyrkans förkunnelse om evangeliet (även om detta inte innebär att man måste bli medlem i en kyrka eller ett samfund för att erhålla frälsning), och att Nya testamentet tydligt uttrycker Guds vilja att frälsa alla människor på jorden. McGrath menar att detta synsätt är enda möjligheten att lösa spänningen mellan det unika och partikulära i Jesu verk å ena sidan och universaliteten i Guds frälsningserbjudande å andra sidan. Att bara säga att 'alla blir frälsta till slut' löser inte denna spänning menar McGrath, och påpekar att ett sådant synsätt också skulle innebära att alla människor *vill* bli frälsta, vilket inte är självklart. Universalismen gör i detta avseende avkall på Guds kärlek och nåd som måste bli mottagen på frivillig basis, invänder McGrath. En följd av detta blir att universalismen nekar mänskligheten rätten att säga 'nej' till Gud, eftersom man menar att alla är predestinerade att bli frälsta till slut i alla fall.¹⁵⁵

McGrath är så tydlig och skarp i sin kritik mot de universalistiska synsätten att han överväger att kalla dem 'religiös stalinism'. Med detta menar han att universalismen och den preskriptiva pluralismen kräver att alla religioner skall överge eller tona ner sina exklusiva anspråk på frälsning - när det gäller kristendomen krävs t ex att man överger de traditionella trossatserna angående Jesu uppståndelse, Jesu gudom och treenigheten. McGrath är dock hoppfull mitt i allt detta; han menar att vi nu håller på att vakna från 'modernismens mardröm' med dess manipulativa och totalitära aspirationer, och att man mer och mer inser att tolerans är möjlig utifrån ett erkännande och respekterande av varandras genuina olikheter.¹⁵⁶

Det kan vara viktigt att poängtera att McGrath trots sitt fasthållande vid kristendomens exklusiva frälsningsanspråk inte menar att all *kunskap* om Gud endast är möjlig genom Jesus Kristus. Han gör helt klart att det är möjligt att nå kunskap om Gud även på andra vägar än genom kristendomen. McGrath skiljer sålunda - enligt honom själv i enlighet med Calvin - mellan 'kunskap om Gud som skapare' och 'kunskap om Gud som frälsare', där den förstnämnda kunskapen är möjlig att erhålla på andra sätt än genom kristendomen, medan det

¹⁵³ *ibid.*, s 235f

¹⁵⁴ Se t ex McGrath 1996, s 40f, 223, 236ff; McGrath 1994^b, s 62f samt McGrath 1994/1987, s 215f.

¹⁵⁵ McGrath 1996, s 236ff. Denna tanke har McGrath utvecklat i *Understanding the Trinity*, där han visar på att universalismen hävdar att Guds kärlek *kräver* att han ser till att alla blir frälsta - men McGrath menar att universalisterna i själva verket förnekar Guds kärlek eftersom de menar att alla i slutändan *tvingas* att bli frälsta och att älska Gud. Kärleken måste ges och tas emot *frivilligt*, hävdar han. Se McGrath 1987^b, s 85f.

¹⁵⁶ McGrath 1996, s 239f

endast är möjligt att lära känna Gud som frälsare genom Jesus Kristus och hans försoningsverk.¹⁵⁷ McGrath insisterar på att det är möjligt att få kunskap om och även att lära känna Gud i olika utsträckning genom andra religioner, men att Jesus Kristus är den tillförlitligaste och fullständigaste uppenbarelsen av Gud som är möjlig att erhålla och ”det närmaste möte med Gud som är möjligt att ha i detta livet”.¹⁵⁸

3.3 Kristologins betydelse för synen på religionsmötet

Man behöver inte vara en särskilt skarpsinnig analytiker för att inse att kristologin och synen på religionsmötet hör nära samman hos McGrath. Utifrån vad som beskrivits i detta och det förra kapitlet kommer här en sammanfattning av de punkter som tillsammans mycket tydligt visar på att McGraths kristologi har en stor betydelse för hans syn på religionspluralismen och religionsmötet.

McGrath hävdar mycket tydligt att det i centrum av den kristna tron finns en person - Jesus Kristus - och inte främst en viss lärosats eller trosbekännelse. Jesus är en unik uppenbarelse från Gud, till och med en uppenbarelse av Gud själv, vilken McGrath menar har universell giltighet. Enligt McGrath är Jesus ‘Guds definitiva självuppenbarelse’, den fullständigaste och tillförlitligaste uppenbarelsen av Gud själv som någonsin givits. McGrath menar att den yttersta auktoriteten är lokaliserad i Guds självuppenbarelse, dvs i Jesus Kristus själv, i hans person och verk. McGrath hävdar att Gud inte till fullo kan bli känd på något annat sätt än genom Jesus Kristus - Jesus representerar det sätt på vilket Gud har valt att göra sig känd. Enligt McGrath är Jesu död på korset en exklusiv grund för frälsningen - frälsning erbjuds endast genom Jesus Kristus. När McGrath sedan talar om religionspluralismen och religionsmötet menar han att även om de flesta religioner erbjuder någon form av frälsning så är det bara kristendomen som erbjuder frälsning ‘i den kristna betydelsen av ordet’, och den kristna frälsningen har universell giltighet - Jesus är alltså den *enda* vägen till frälsning, och frälsningen erbjuds *endast* genom Jesu död och uppståndelse.

McGrath klargör alltså att den kristna förståelsen av frälsningen är kristologiskt bestämd, vilket också innebär att förutsättningen för religionsdialogen är styrd av kristologin; frälsningen erbjuds endast genom Jesus Kristus, punkt slut. Frälsningen är dock universellt tillgänglig genom kyrkans förkunnelse om evangeliet; sålunda har det kristna evangeliet och sanningsanspråket universell giltighet bland alla världens religioner. Detta harmoniserar tydligt med vad som tidigare sades om McGraths påståenden om Jesu unika ställning; att Jesus är Guds definitiva självuppenbarelse och att Jesus representerar det sätt på vilket Gud har gjort sig känd. McGrath påpekar också att det är möjligt att lära känna Gud genom andra kanaler än genom evangeliet och genom Jesus, men att det då endast handlar om vissa aspekter såsom ‘Gud som skapare’. Att lära känna Gud som frälsare är endast möjligt genom Jesus Kristus, fastslår han.

McGrath menar vidare att inkarnationen är en förutsättning för frälsningen - ”om Jesus inte var Gud skulle han inte kunna frälsa, om Jesus inte var människa skulle han inte kunna frälsa oss”. Eftersom McGrath menar att inkarnationen och Jesu identitet som både Gud och människa hör till de s k ‘essentials’, dvs de fundamentala och omistliga hörnpelarna eller

¹⁵⁷ *ibid.*, s 223f

¹⁵⁸ McGrath 1994/1987, s 159f

'*controlling convictions*' i den evangelikala teologin (och hans egen teologi) så är det naturligt att han menar att detta gäller universellt. McGrath menar att inkarnationen är en förutsättning för frälsningen *för hela mänskligheten*, oavsett vilken religion man bekänner sig till, eller om man inte har någon religionstillhörighet över huvud taget. När han sedan diskuterar frågan om religionspluralismen vill han så att säga 'kräva' att kristendomen får behålla sin rättighet att ha sanningsanspråk och att hävda Jesu unika ställning och nödvändighet för frälsning.

McGrath skriver själv att evangelikalismens betoning av evangelisation är en naturlig följd av kristologin - "om Jesus Kristus verkligen är Frälsare och Herre så måste han proklameras som sådan för hela världen". Han uttrycker också sin inställning att all teologisk reflektion måste grundas på Kristus, samt att frågan om Jesu identitet är och förblir "den fundamentala referenspunkten" för allt kristet tänkande, och rimligtvis bör detta också gälla synen på religionsmötet. Det jag har försökt visa i detta avsnitt är alltså något som McGrath själv är högst medveten om.

3.4 De teoretiska förutsättningarnas roll i synen på religionsmötet

Utifrån det begränsade material jag har haft tillgång till som behandlar McGraths inställning till religionspluralismen och religionsdialogen har jag i detta kapitel försökt att ge en översiktlig inblick i McGraths tänkande på detta område. Som en sammanfattning vill jag på liknande sätt som gjordes i kapitel 2 i korthet försöka visa på några punkter där det är tydligt att de förutsättningar som redogjordes för i kapitel 2.3 spelar roll för McGrath även i diskussionen om religionsmötet. På så sätt blir det än mer tydligt hur McGraths tänkande i stort hänger ihop, vilket bereder väg för slutdiskussionen i nästa kapitel.

- **McGraths betoning av tros läran** visade sig ha betydelse när McGrath pläderar för att man bör respektera alla religioners rätt att uttrycka sina exklusiva sanningsanspråk och att det är absolut nödvändigt att erkänna skillnaderna mellan olika religioner istället för att försöka harmonisera och tona ner skillnaderna. Han påpekar vidare att det är fullständigt avgörande om Kristus dog på korset eller inte - alltså ger han denna lärosats en mycket framskjutande ställning. När McGrath sedan lyfter fram 'den universella attraktionskraften i evangeliet' betonar han läran om att frälsningen är grundad i Jesu liv, död och uppståndelse och att frälsningen endast är möjlig genom Jesus. I sin kritik mot de universalistiska synsätten betonar han återigen vikten av att religionerna måste ha rätt att uttrycka sina exklusiva anspråk - när det gäller kristendomen menar McGrath att universalisterna kräver att man överger det traditionella trossatserna angående Jesu uppståndelse, Jesu gudom och treenigheten. I korta drag kan man påstå att tros läran egentligen endast har betydelse för McGraths syn på religionsmötet när det gäller dess betoning och koncentration på Jesu person och verk, samt innebörden härav - i slutändan pekar allt på Jesu unika ställning.
- **McGraths betoning av Bibelns tillförlitlighet och auktoritet** visade sig också ha stor betydelse. Det skall dock påpekas att McGrath inte direkt talar om Bibelns tillförlitlighet, utan detta är mer underförstått, en outtalad förutsättning. McGraths betoning av Bibelns auktoritet är utan tvekan det tydligaste draget i hans diskussion om religionspluralismen. Gång på gång hänvisar McGrath till Bibeln och skriver till exempel att Nya testamentet

fullständigt klart visar att Jesus är mänsklighetens ende frälsare, eller att Nya testamentet tydligt uttrycker Guds vilja att frälsa alla människor på jorden, eller att Jesus Kristus (underförstått: såsom han är uppenbarad i Bibeln) är den tillförlitligaste och fullständigaste uppenbarelsen av Gud. Ytterligare ett exempel är när McGrath påstår att det kristna evangeliet (underförstått: såsom det återfinns i Bibeln) kan tolka människans tomhet och längtan efter tillfredsställelse, samt att den kristna tolkningsramen är fast grundlagd i Bibeln. Liksom i fallet med betoningen av trosläran verkar det som om Bibelns tillförlitlighet och auktoritet egentligen bara blir riktigt viktig för McGrath när det gäller dess koncentration på Jesu person och verk. Jesu undervisning eller Jesu etik verkar inte spela någon stor roll för McGrath i samband med Bibelns tillförlitlighet och auktoritet, åtminstone inte när det gäller frågan om religionsmötet. McGrath verkar vara så inriktad på att fastslå det exklusiva anspråket att det bara är genom Jesus Kristus som frälsningen erbjuds att frågan om eventuella etiska likheter i olika religioner inte blir något som över huvud taget är viktigt.

- **McGraths betoning av spiritualiteten** kan man också finna några uttryck för i hans diskussion om religionspluralismen och religionsmötet. Även om detta är ett mindre framträdande drag kan några exempel nämnas. Ett är när McGrath beskriver människans tomhet och längtan efter tillfredsställelse och att det kristna evangeliet tolkar detta som ett uttryck för avsaknaden av Guds närvaro, och att Gud själv kan fylla detta tomrum. Ett annat exempel är när McGrath diskuterar möjligheten att erhålla kunskap om Gud genom andra religioner än kristendomen. I detta sammanhang poängterar han att Jesus Kristus är den fulla uppenbarelsen av Gud, och det närmaste möte med Gud som är möjligt att ha. Detta är några indikationer på betydelsen av spiritualiteten, men det bör framhållas att McGrath överlag *inte* betonar vikten av spiritualiteten särskilt mycket i sin diskussion om religionsmötet, åtminstone inte särskilt uttalat.
- **McGraths betoning av traditionen** och troheten mot denna kan man också hitta spår av i diskussionen om religionsmötet. Bland annat visar detta sig när han nämner att den kristna tolkningsramen av människans tomhet och längtan efter tillfredsställelse är fast grundlagd i traditionen, men även i Bibeln och i den religiösa erfarenheten. Ett annat exempel är när McGrath påstår att 'den kristna förståelsen' av frälsningen innebär att frälsningen är baserad på Jesu liv, död och uppståndelse samt att frälsningen är en möjlighet som erbjuds alla människor på jorden. Uttrycket 'den kristna förståelsen' tolkar jag som en hänsyftning på den *traditionella* uttolkningen av frälsningen. I McGraths kritik mot de universalistiska synsätten betonar han att dessa kräver att man överger de *traditionella* trossatserna angående bland annat Jesu gudom och Jesu uppståndelse.
- **McGraths teologiska inspirationskällor**, slutligen, är det betydligt svårare att finna uttryck för i diskussionen om religionsmötet. Den enda McGrath hänvisar till ur teologihistorien är Calvin, i samband med diskussionen om möjligheten att nå kunskap om 'Gud som skapare' genom andra religioner än kristendomen. För övrigt hämtar han inte inspiration från några personer ur teologihistorien, även om han då och då hänvisar till olika nutida författare och tänkare. Men inte i något fall kunde jag hitta några hänvisningar till de personer eller de tankar som är viktiga för honom enligt presentationen i kapitel 2.3, med undantag av Calvin.

Min undersökning visar att de 'teoretiska förutsättningar' jag spårade hos McGrath i hans mer generella tänkande och i hans kristologi visade sig vara viktiga i även hans syn på religionspluralismen och religionsmötet, även om det var svårare att hitta dessa spår här än i

kristologin. Det mest framträdande draget är utan tvekan McGraths betoning av Bibelns auktoritet, eftersom han så ofta hänvisar till bibelordet som stöd för sina uppfattningar. Däremot visades sig McGraths teologiska inspirationskällor inte spela någon större roll i denna diskussion, med undantag av Calvin. Traditionen betonas i några fall, och det gäller främst traditionen av bibelutläggning och tolkning av den mänskliga erfarenheten av tomhet som ett uttryck för avsaknaden av Guds närvaro.

När detta nu har konstaterats är det dags att lämna redogörelsen för McGraths syn på religionsmötet och istället gå över till att försöka summera den undersökning som har gjorts och se vilka slutsatser som kan dras utifrån undersökningen.

4. DISKUSSION OCH SLUTSATSER

Denna uppsats har i första hand syftat till att undersöka hur Alister McGraths kristologi ser ut samt att undersöka hans syn på religionsmötet/religionsdialogen, och vidare vilken roll McGraths kristologi spelar i synen på religionsmötet. Det har nu blivit dags att summera den undersökning som har gjorts och försöka dra några slutsatser. Närmast - under avsnitt 4.1 - kommer de slutsatser och reflektioner som kan härledas från undersökningen utifrån det ovan nämnda syftet, att presenteras. Under avsnitt 4.2 kommer jag sedan att försöka vidga perspektivet och - såsom också angavs i syftet - presentera en möjlig tolkning av hur de övergripande tankesystemen ser ut hos McGrath, och vad som verkar vara viktigt för honom i de mer generella strukturerna, i den mån detta är möjligt att utläsa från min undersökning. Jag kommer också att jämföra resultaten med slutsatserna från min undersökning om bibeldebatten och se om det är möjligt att dra några generella slutsatser när det gäller evangelikal teologi i stort.

4.1 Slutsatser utifrån denna undersökning

Det första man kan konstatera när det gäller McGraths kristologi är att det egentligen inte är något revolutionerande eller radikalt nytt han kommer med, och det är inte heller vad han utger sig för att göra. Snarare verkar han ha strävat efter att så troget som möjligt återge innehållet i evangelierna och den tolkning av Jesus som han upplever vara den traditionella kristna tolkningen, den som så att säga är ”så trogen som möjligt till den bild av Jesus Kristus som finns i Nya testamentet”. Han tar också till vara och bejakar det som många har sagt om Jesus före honom, och införlivar detta i sin ‘Jesus-bild’. Vad han strävar efter (i synnerhet i boken *Jesus: who he is - and why he matters*) är att försöka presentera en heltäckande och attraktiv bild av den Jesus som framställs i Bibeln och som förkunnas av kyrkan, på ett språk som människor utan någon kyrkotillhörighet kan ta till sig och förhoppningsvis bejaka.

En inte särskilt långsökt slutsats man kan dra utifrån studiet av McGraths kristologi och hans syn på religionsmötet är att hans teologi är mycket **Kristus-centrerad** och **Kristus-fixerad**. Ständigt kommer han tillbaka till påståenden som att ‘i centrum av den kristna tron finns inte en samling abstrakta idéer eller lärosatser, utan en person’; ‘Jesus är Guds definitiva självuppenbarelse’; ‘Jesus är den tillförlitligaste och fullständigaste uppenbarelsen av Gud’; ‘Gud vill inte bli känd på något annat sätt än genom Jesus’; ‘Jesu liv, död och uppståndelse gör en ny mänsklig existens möjlig för oss’; ‘det är endast möjligt att lära känna Gud som frälsare genom Jesus Kristus och hans försoningsverk’; ‘frälsningen uteslutande erbjuds genom Jesus Kristus’. McGrath är själv mycket medveten om denna Kristus-fixering som kännetecknar hans teologi, och även evangelikal teologi i övrigt. Det märks tydligt i påståenden som att ‘Jesus Kristus *är* evangeliet och all teologisk reflektion måste grundas på Kristus och dömas av Kristus’; ‘den evangelikala passionen för sanning uttrycks delvis med det fokus man har på Kristi person, i det att Jesus Kristus *är* sanningen’; ‘den kristna förståelsen av frälsningen på ett fullständigt unikt sätt är baserat på Jesu liv, död och uppståndelse - förståelsen är alltså kristologiskt bestämd’; ‘den evangelikala betoningen av evangelisation är en helt rimlig och naturlig följd av dess kristologi - om Jesus Kristus verkligen är Frälsare och Herre så måste han proklameras som sådan för världen’.

Kännetecknande för McGraths kristologi är en stark *betoning av Jesu gudom*, att Jesus verkligen är Gud inkarnerad i människogestalt. Men denna betoning sker inte på bekostnad av Jesu mänsklighet, utan McGrath fastslår gång på gång att Jesus är *både* Gud och människa. Han vägrar konsekvent att göra avkall på denna lärosats, som han menar är en garant för frälsningen och för hela det kristna evangeliet. Det bör också påpekas att McGrath verkar lägga lika stor betoning på Jesu identitet som på *Jesu verk*. McGrath påpekar åtskilliga gånger att Jesu verk - Jesu liv, död och uppståndelse - utgör grunden för frälsningen och grunden för hela evangeliet.

Jag har tidigare nämnt att jag betraktar de uttalanden som McGrath gör som 'representant' för den evangelikala teologin är mer eller mindre identisk med hans egna uppfattningar. Detta ger anledning att anknyta de nyss påpekade slutsatserna till vad McGrath själv menar är utmärkande för evangelikal teologi, dess hörnpelare. I kapitel 1.5.2 presenterades några punkter som McGrath ser som '*controlling convictions*', och dit hörde 'en fokusering, både för den personliga överlåtelsen och teologiskt, på Jesus Kristus, speciellt hans död på korset'. Återkommande i McGraths skrifter benämns Jesus Kristus, läran om hans identitet som Gud och människa, läran om hans försoningsverk och uppståndelse samt betoningen av överlåtelsen till honom, som 'den fundamentala referenspunkten'; 'tolkningsramen'; '*essential*', och alltså helt omistligt för den kristna tron.

En annan slutsats man kan dra i förlängningen av det som nu nämnts om betoningen på Jesus Kristus, är att *läran* är oerhört viktig för McGrath, och det gäller inte vilken lära som helst - McGrath menar att den lära han och evangelikalismen bekänner sig till, är mer eller mindre identisk med den 'klassiska ortodoxa kristna läran'. Här finner man alltså ett tydligt uttryck för en vilja att vara förbunden med traditionen, åtminstone med den tradition McGrath uppfattar som bekännare av den sanna kristna läran.

Fixeringen vid Jesus samt betoningen av läran och traditionen för naturligt över diskussionen till frågan om Bibeln. Det är ett minst lika tydligt drag hos McGrath som de nyss nämnda, att han mycket starkt betonar Bibeln - man kan närmast tala om en '*bibelfixering*'. Att Bibeln har en central ställning både i McGraths kristologi och när det gäller hans syn på religionsmötet har redan ställts bortom allt tvivel. Det bör noteras att det verkar finnas en viss dubbelhet när det gäller McGraths förhållningssätt gentemot bibelordet. Å ena sidan kan man se en medvetenhet om historiskt-kritisk bibleforskning och om bibelböckernas komplicerade tillkomsthistoria, samt om att evangelierna inte är några detaljerade biografier utan snarare skrivna i syfte att väcka tro och fylla församlingens behov. Å andra sidan är det uppenbart att McGrath fäster oerhört stor tilltro till evangeliernas utsagor om Jesu liv och gärning - hela hans kristologi utgår ju ytterst sett från evangeliernas berättelser om Jesus samt från övriga nytestamentliga skrifter vittnesbörd om urförsamlingens tro på Jesus. I och för sig behöver det inte vara en motsättning mellan att vara medveten om historiskt-kritisk bibleforskning och samtidigt hysa tilltro till de nytestamentliga skrifternas Jesus-utsagor; här spelar McGraths förutfattade antagande om Bibelns gudomliga inspiration in.¹⁵⁹ Jag vill här också lyfta fram den speciella innebörd som Bibelns auktoritet och tillförlitlighet som McGrath kan sägas representera. Jag visade tydligt i kapitel 2 att McGrath verkar mena att Bibeln är auktoritativ främst i *en* bemärkelse; nämligen i och med den koncentration och betoning han menar att

¹⁵⁹ I min c-uppsats visade jag - på ett mer ingående sätt än vad som varit möjligt här - hur det var möjligt för en evangelikal, i detta fallet NT-exegeten I. Howard Marshall, att bejaka och acceptera åtskilliga av den historiskt-kritiska bibleforskningens resultat, och samtidigt hysa en stark tilltro till evangeliernas historiska tillförlitlighet. Se t ex Jämterud 1996, s 38ff.

Bibeln har gentemot Jesu identitet som Gud och människa, samt hans verk (hans död och uppståndelse) och innebörden härav. McGrath avvisar verbalinspirationen men bekänner sig till tron på att Gud själv har inspirerat bibelböckernas författare så att bibelordet både är gudomligt och mänskligt. McGrath bekänner också 'Skriften som den yttersta auktoriteten när det gäller spiritualitet, lärosatser och etik'.

I inledningen till denna uppsats klargjordes att ett huvudsyfte var att undersöka evangelikal teologi på ett 'positivt sätt', dvs utifrån ett perspektiv som inte är bestämt av att evangelikalismen står i försvarsposition gentemot kritiker. Ingen har dock kunnat undgå att notera att när den evangelikale teologen McGrath ska presentera sin kristologi så hamnar han ofrånkomligt i *polemik*. Skillnaden mot andra situationer är att här har McGrath själv valt att kritisera vissa teologiska riktningar, vars kristologier han inte kan acceptera. Det är inte så att han från början står i en försvarsställning och alltså måste låta sin 'självddefinition' bestämmas av kritiken och angreppen han utsatts för. Även när det gäller McGraths syn på religionsmötet verkar det vara oundvikligt att han hamnar i polemik; denna gång mot de inställningar till religionsdialogen som han menar gör avkall på det centrala i det kristna budskapet, nämligen evangeliet om frälsningen som erbjuds genom Jesus Kristus och endast genom honom. Gemensamt för den kritik McGrath för fram i dessa olika sammanhang är att det som driver honom är 'passionen för sanningen', dvs en stark vilja att värna om det han upplever som det centrala - 'hörnpelarna', 'the essentials', 'den fundamentala referenspunkten' - i den kristna tron, dvs evangeliet om Kristus.

Utifrån det som sagts ovan kan man dra följande övergripande slutsats: För McGrath är Jesus Kristus, såsom han framställs i Nya testamentet, *centrum* i all teologi, och tron på Jesu liv, död och uppståndelse är en absolut nödvändighet för att erhålla frälsningen. Detta är helt centralt i McGraths kristologi, och i denna uppsats har jag förutsatt att just kristologin hör till '*centrum*' i McGraths hela teologi. I ämnet religionsdialog/religionsmöte, som jag har förutsatt höra till en mer '*perifer*' fråga, dvs ett exempel på en valsituation, som är direkt bestämd av hur centrum ser ut, så visade det sig tydligt att den Jesus-uppfattning som utmärkte kristologin var helt och hållet avgörande för hur McGraths förhållande till religionsmötet såg ut. Det kan alltså klart konstateras att synen på religionsmötet är en logisk konsekvens av - och helt bestämd av - kristologin. McGraths centrum avgjorde periferin - den praktiska valsituationen.

Det kan också vara viktigt att notera några frågor som jag upplever att McGrath inte tar ställning till eller ger några svar på, men som ändå skulle ha en naturlig plats i de sammanhang som denna uppsats har behandlat. En sådan fråga är denna: "*Vad händer med dem som aldrig har hört evangeliet?*" Denna fråga ställs ofta i sammanhang som har med religionspluralism och religionsdialog att göra. Vissa vill framhålla att om Gud är god och rättvis och vill att alla människor skall bli frälsta så kan han omöjligtvis döma människor för att de inte tagit emot Jesus som frälsare *om de aldrig ens har hört talas om honom*. Ibland ställer man upp hjälphypoteser som att Gud dömer alla efter deras samvete, eller att Gud på något sätt ger alla en ärlig chans i vilket fall som helst. Universalister kan rentav hävda att alla ändå blir frälsta till slut. McGrath diskuterar över huvud taget inte denna fråga, vilket jag tycker är värt en fundering; är det så att hans teologi inte förmår ge något svar på frågan, eller är det rentav så att frågan över huvud taget inte är viktig för honom?

En annan fråga som jag tycker att McGrath skulle ha kunnat diskutera, eller åtminstone nämnt något om, är denna: "*Vad händer med dem som inte tar emot Guds erbjudande om frälsning*"

genom Jesus, de som kanske till och med avböjer, tackar nej?” I diskussionen om religionsmötet där McGrath så starkt framhåller Jesus som enda grunden för frälsning kunde man kanske förvänta sig någon slags utläggning kring vad som händer efter döden, den yttersta domen, en eventuell ‘dubbel utgång’ eller ett utplånande osv. Men inte heller i detta avseende ger McGrath utrymme för någon diskussion.

Slutligen vill jag påpeka ytterligare ett område som jag hade önskat någon form av utläggning kring. Detta gäller inte en avgörande frågeställning på samma sätt som de två nyss nämnda. Här handlar det snarare om en ‘praktisk tillämpning’. McGrath talar tydligt om Jesus som enda grunden för frälsning, och han talar varmt om ‘den inneboende attraktionskraften’ i evangeliet om Jesus. Men en fråga som infinner sig då är denna: *”Hur kan man som kristen rent praktiskt gå till väga när man vill presentera det kristna evangeliet för människor av andra religionstillhörigheter, eller för dem som inte bekänner någon tro alls?”* McGrath diskuterar inte kring de praktiska frågorna och ger inte några indikationer på att han själv varit inblandad i någon religionsdialog. Han verkar helt enkelt mena att evangeliet har en inneboende attraktionskraft och en tolkning av tillvaron som automatiskt tilltalar människor oavsett konfession. Eller så har han helt enkelt inte ansett att han har haft något utrymme för en diskussion av detta slag i de sammanhang han uttalat sig. Utifrån detta sammanhang skulle man kunna hävda att McGrath egentligen inte beskriver hur man som kristen bör förhålla sig i en religionsdialog i första hand, utan främst hur man som kristen bör förhålla sig till religionsdialog över huvud taget.

Den slutsats jag har dragit av dessa reflektioner är att dessa frågor helt enkelt inte verkar vara särskilt viktiga för McGrath, åtminstone inte så viktiga att han har tagit tid och utrymme i anspråk för att ge några uttömmande svar på dem eller tankar kring dem. Eller kanske är det så att de lösningar McGrath har gett inte förmår ge några svar på dessa frågor. Vare sig det är så att frågorna inte har varit viktiga för McGrath eller om hans lösningar inte har kunnat ge svar på frågorna, föranleder endera av dessa möjliga tolkningar frågan ‘varför?’. ‘Varför har inte dessa frågor varit viktiga för McGrath?’ eller ‘Varför kan inte hans lösningar bidra med svar på frågorna?’ På en direkt fråga från mig hur McGrath ställer sig till hans ‘obesvarade frågor’ svarade dock McGrath att han inte har skrivit någonting på dessa teman än, ”eftersom jag fortfarande håller på att utveckla mitt tänkande”.¹⁶⁰

En annan fråga som är värd att reflektera över är vilken relation som finns mellan å ena sidan de av McGraths böcker som har mer populär karaktär och som tydligt representerar hans eget tänkande, och å andra sidan de av McGraths böcker som är skrivna för en akademisk publik och som har en historisk eller systematisk inriktning och inte i första hand sägs representera McGraths egen teologi. Man kan fråga sig om McGrath räknar med att de mer populärt hållna böckerna inte tas på allvar i de akademiska sammanhangen? Eller hur kommer det sig att han inte har presenterat sitt eget tänkande i böcker för en akademisk läsekrets? Jag har inget klart svar på dessa frågor, men jag tycker ändå de är värda att ställas.

Ytterligare en fråga som kan vara värd att ställa, är angående McGraths framhållande av ‘den universella attraktionskraften i evangeliet’. Som tidigare påpekats verkar McGrath anta att det finns en inneboende universell attraktionskraft i det kristna evangeliet som alla människor på något sätt kan relatera till. Jag frågar mig om detta inte är en något förenklad beskrivning av hur kristen mission verkligen fungerar. Även om jag inte själv har någon praktisk erfarenhet av kristen mission i andra religiösa kontexter än kristna, så har jag svårt att tänka mig att alla

¹⁶⁰ Uppgift från McGrath i e-post till mig den 24/5-1996.

människor oavsett religionstillhörighet automatiskt kan relatera till det kristna evangeliet - om det inte finns någon form av kontextualisering och kulturell anpassning med i framställningen av evangeliet. Eftersom McGrath inte utvecklar sitt tänkande särskilt mycket på den här punkten är det svårt att uttala sig mer ingående, men en annan aspekt på problemet är att kristna missionärer i hög utsträckning också gör sociala insatser - och jag frågar mig om det finns någon människa som inte finner någon form av attraktionskraft i en 'religion' som inte bara erbjuder en trosåskådning utan även mat, kläder, läkedom och utbildning.

4.2 Ett vidgat perspektiv

I detta avslutande avsnitt skall jag försöka vidga perspektivet i diskussionen och presentera en möjlig tolkning av vad som verkar vara viktigt för Alister McGrath samt för evangelikal teologi i de mer generella strukturerna, i den mån detta är möjligt att utläsa från min undersökning. Som ett hjälpmedel i detta sammanhang kommer jag nu att lyfta in de resultat jag kom fram till i min tidigare företagna undersökning av bibeldebatten. I min c-uppsats *Bättre exegetik eller försvar av den egna trospositionen?* presenterades några slutsatser utifrån den undersökning jag gjorde, varav den viktigaste var denna:

- Man kan påvisa att det inom den evangelikala traditionen finns de som menar sig kunna sträva efter bättre exegetik samtidigt som man är trogen mot sin tradition, och att man i detta arbete är intellektuellt ärlig. När man försöker utföra ett sådant arbete utifrån dessa evangelikala utgångspunkter så är det framför allt betydelsen av att förankra Bibeln historiskt, och frågor kring dessa aspekter, som anses viktigast och som blir brännande.¹⁶¹

Denna slutsats, tillsammans med de slutsatser jag har dragit utifrån föreliggande arbete, leder fram till några tänkbara påståenden om Alister McGrath och evangelikal teologi i allmänhet (för enkelhetens skull kommer jag endast att referera till 'evangelikalismen' här, men avser då både evangelikal teologi i allmänhet och Alister McGraths teologi i synnerhet):

- Det är tydligt att bibelsynen är av oerhörd vikt för evangelikalismen. Hur man än ser på saken är det uppenbart att Bibeln har en absolut central ställning inom evangelikal teologi. Signifikativt är också att man hyser en mycket stark tilltro till Bibelns utsagor. Vilken uppfattning man än har om Bibeln är 'ofelbar' eller inte, är det tydligt att bibelordet ses som den yttersta auktoriteten som källa till kunskap om Gud, för lärosatser och som ett rättesnöre för kristet liv.
- Förutom bibelsynen verkar fokuseringen på Jesus Kristus, och speciellt hans död på korset, vara något mycket centralt inom evangelikalismen. I detta sammanhang betonas ofta också behovet av personlig överlåtelse till Kristus, och man ger uttryck för inställningen att detta att vara kristen i första hand är att ha en levande relation till Gud själv. Ytterligare en betoning man ofta ger i detta sammanhang är på vikten av 'evangelisera', dvs att dela med sig av evangeliet till dem som ännu inte är kristna. De betoningar som lyfts fram här samt ovanstående slutsats visar för övrigt stor överensstämmelse med det som Alister McGrath själv påstod vara några av hömpelarna inom evangelikalismen (se sid 10). Fokuseringen på Bibeln och fokuseringen på Jesus Kristus hör mycket tydligt ihop. Särskilt tydligt blev detta i studiet av McGrath, då undersökningen visade att för denne vilade Bibelns

¹⁶¹ Jämterud 1996, s 40

auktoritet just på det faktum att den så starkt betonar Jesu identitet och nödvändigheten av Jesu verk för att erhålla frälsning.

- Det verkar som det är oundvikligt att evangelikaler hamnar i polemik, även när de inte från början är kritiserade och har hamnat i försvarsställning. När det gällde debatten om Bibeln fann jag att evangelikala exegeter (i mitt fall I. Howard Marshall) har gett sig i polemik mot de historiskt-kritiska bibelforskare som ifrågasätter Bibelns status som tillförlitlig källa till historisk kunskap i olika avseenden, främst det som gäller Jesu historiska liv, död och uppståndelse. Men även när man inte är ställd i en försvarsställning ger man sig in i diskussioner, när det krävs för att värna om det man uppfattar som centrum i teologin. Bibelforskningsdebatten, kristologin och frågan om religionsmötet är några exempel på argumentationssammanhang där evangelikaler bygger in de utgångspunkter de upplever som centrala och omistliga. I och för sig är detta drag ingenting som endast är utmärkande för evangelikalismen; det är av vikt de flesta riktningar att på något sätt avgränsa sig och ta avstånd från sådant man upplever utgör ett hot mot det man menar är teologins centrum.

Detta har varit ett försök att ge en inblick i Alister McGraths teologi utifrån ett studium av hans kristologi samt hans syn på hur kristendomen skall förhålla sig i (eller till) religionsmötet. Vidare har några försök gjorts att sätta in McGraths tänkande i ett mer generellt evangelikalt sammanhang. Många frågor har givetvis lämnats obesvarade i detta arbete; det gäller olika frågor som av ett eller annat skäl inte fått utrymme att diskuteras här men som kunde ha varit av vikt för att få en djupare inblick i McGraths teologi eller evangelikal teologi i allmänhet. Trots de generella slutsatser som har presenterats ovan vill jag påpeka att denna uppsats inte har gjort anspråk på att presentera en övergripande och helt rättvisande bild av den evangelikala teologin, utan snarare att ge en inblick i hur *en* nutida evangelikal teolog utformar sin teologi och vilka generella slutsatser man skulle kunna dra utifrån detta. Mitt arbete representerar *min* tolkning - andra möjligheter finns givetvis. Men min förhoppning är ändå att detta arbete kan bidra till att ge en fördjupad inblick i den mångfacetterade kristna tradition som brukar kallas evangelikalism.

REFERENSER

Tryckta källor

- Bauman, Michael, "Alister E. McGrath", i *Handbook of Evangelical Theologians*, Elwell, Walter A. (ed.), Baker Books, Grand Rapids 1993.
- Herrmann, Eberhard, "Rationell kritik av bibeltolkning - hot eller möjlighet?", i *Tro & Tanke* 1994:5, Tro & Tanke, Uppsala 1994.
- Jeffner, Anders, *Vägar till teologi*, andra upplagan. Verbum, Stockholm 1991.
- Marshall, I. Howard, *The Origins of New Testament Christology*, Inter-Varsity Press, Leicester 1976.
- McGrath, Alister E., *A Passion For Truth*, APOLLOS/Inter-Varsity Press, London 1996.
- , *Christian Theology: An Introduction*, MA Blackwell Publishing, Oxford/Cambridge 1994^a.
- , *Evangelicalism and the Future of Christianity*, Hodder & Stoughton, London 1994^b.
- , *Jesus: Who he is - and why he matters*, Inter-Varsity Press, Leicester 1994/1987.
- , *Luther's Theology of the Cross. Martin Luther's Theological Breakthrough*, Blackwell, Oxford 1985.
- , *Spirituality in an Age of Change. Rediscovering the Spirit of the Reformers*, Zondervan Publishing House, Grand Rapids 1994^c.
- , *The Enigma of the Cross*, Hodder & Stoughton, London 1987^a.
- , *The Making of Modern German Christology. From the Enlightenment to Pannenberg*, Blackwell, Oxford 1986.
- , *Understanding Doctrine: It's purpose and relevance for today*, Hodder & Stoughton, London 1990.
- , *Understanding the Trinity*, Kingsway Publications, Eastbourne 1987^b.

Otryckta källor

- Alister E. McGrath Home Page* (<http://info.ox.ac.uk/~mcgrath/>), den 19/4-1996.
- E-post från Alister E. McGrath till Ulf Jämterud, mellan den 19/4 – 24/5-1996
- Jämterud, Ulf, *Bättre exegetik eller försvar av den egna trospositionen? En undersökning av I. Howard Marshalls evangelikala kritik mot den moderna bibelvetenskapen*. C-uppsats framlagd vid Inst. för Tema, avd. för Religionsvetenskap, jan. 1996.
- Samtal med Per-Axel Sverker, den 30/5-1996.

BILAGA

Här följer de e-postmeddelanden jag har mottagit från Alister McGrath som svar på olika frågor jag har haft. För att klargöra sammanhanget för varje e-post presenteras först de frågor jag har ställt i mina e-postmeddelanden till McGrath, och därefter hans svar.

1a. E-post till McGrath den 18/4-1996, vari jag ställde följande fråga:

- What would you suggest - which books of the ones you have written should I concentrate on for the purpose of getting to know "your" theology and especially "your" Christology and your views on religious pluralism? I'm eagerly awaiting A Passion for Truth, but would you also suggest me to order some other of your books from England, books that aren't available here? Or maybe some articles that are also unavailable here?

1b. E-post från McGrath 19/4-1996

Date: Fri, 19 Apr 1996 09:26:52 +0100 (BST)

From: McGrath <alister.mcgrath@educational-studies.oxford.ac.uk>

To: Lars Jamterud <Lars.Jamterud@mailbox.swipnet.se>

Thank you for your message of yesterday. If you would like to send future messages to the address which follows, they will get to me more quickly. What follows is my private address; the one you already have is my office address:

mcgrath@sable.ox.ac.uk

All my early scholarly work is historical, aiming to understand the development of Christian theology from its origins to the present day. It is only in the last few years that I have begun to set out my own ideas. The work which does this most effectively is A PASSION FOR TRUTH. I also set out my views in articles, which may be of interest to you. You can find a full list of my publications on my internet home page, which is:

<http://info.ox.ac.uk/~mcgrath>.

You will find some interesting items there! But the most important, as I said, is A PASSION FOR TRUTH. I hope it reaches you soon. I think that e-mail will be the most effective way of communicating in future, and suggest that we use it.

With every best wish,

Yours sincerely,

Alister McGrath.

2a. E-post till McGrath den 21/4-1996, vari jag ställde följande frågor:

- There are four articles that seem to be of great interest for my assignment. These are:
 - "Christology and Soteriology. A Response to Wolfhart Pannenberg's Critique of the Soteriological Approach to Christology", Theologische Zeitschrift 42 (1986), pp. 222-36.
 - "The Challenge of Pluralism for the Contemporary Christian Church", Journal of the Evangelical Theological Society 35 (1992), pp. 361-73.
 - "The Christian Church's Response to Pluralism", Journal of the Evangelical Theological Society 35 (1992), pp. 487-501.
 - "Pluralism and the Decade of Evangelism", Anvil 9 (1992), pp. 10-14.

I think these would be very helpful for me in tracking down your views on these matters. Do you think it is possible for me to get/order/buy a copy of these articles? I don't know of any way to get hold of the magazines here in Sweden, and I don't have the addresses for the magazines' offices.

- Has it ever been a problem for you that you don't have a Doctor's degree in Theology? I'm just curious, because here in Sweden people in the academic world tend to put very much emphasis on having the "right" degrees.

2b. E-post från McGrath den 22/4-1996

Date: Mon, 22 Apr 1996 07:16:59 +0100 (BST)
 From: McGrath <alister.mcgrath@educational-studies.oxford.ac.uk>
 To: Lars Jamterud <Lars.Jamterud@mailbox.swipnet.se>

For: Ulf Jamterud

Many thanks for your message. The three articles which you mention on pluralism are all modified and incorporated into A PASSION FOR TRUTH. I will check today to see if I have a copy of the article on Pannenberg; if I do, I will send a copy to you. I will need your mailing address for this purpose.

I have not found it a problem not having a PhD in theology. I have an Oxford BD, which is a research degree, and that is good enough. Publications is what count over here! Anyway, I will be awarded the degree of DD soon, which makes a PhD unnecessary.

I hope that your work continues to go well.

Best wishes,
 Alister McGrath

3a. E-post till McGrath den 26/4-1996, vari jag ställde följande frågor:

1. I would like to know about your present position at Wycliffe Hall. Are you the principal now? Does that mean that you have less lecturing obligations? (I need this information when I write the background chapter about you).
2. I would like to know a little about how your excellent book "Christian Theology. An Introduction." is used in England. Is it widely used by students, at Oxford University and other Universities?
3. I would also like to know a little about your influences. It is easy to see that you often refer to theologians like Luther and Calvin, and it's obvious that they have influenced you a lot. You also refer to writers like C.S. Lewis and sometimes Dorothy L. Sayers. For my background chapter I would have to know just a little more which historical and contemporary theologians and thinkers who have had - and have - the most important influence on your thinking, and maybe also who have inspired you to do research and to write. And my tutor would also like to know which recent debates you have been involved in, apart from the books you have written. For example, the debate with Pannenberg on Christology. Have you been engaged in other debates of this kind?

3b. E-post från McGrath den 30/4-1996

Date: Tue, 30 Apr 1996 07:17:47 +0100 (BST)
 From: McGrath <alister.mcgrath@educational-studies.oxford.ac.uk>
 To: Lars Jamterud <Lars.Jamterud@mailbox.swipnet.se>

To: Ulf Jamterud

Many thanks for your message. I am glad that A PASSION FOR TRUTH has arrived. It has been very well received here in the UK, and will publish in North America in June. Here are the answers to the questions which you asked in your message of last week.

1. I took over as Principal of Wycliffe Hall in August 1995c. It has involved a lot of administration, with a resulting increase in my workload. This means that I have less time than I used to for reading, thinking, writing and speaking. However, it is an important position, and I value the responsibility which it brings.

2. My textbook CHRISTIAN THEOLOGY is now the most widely used theological textbook published in the English language. It is very widely used throughout Britain and North America. It will appear in an expanded second edition in September 1996. It is being translated into the following languages: Finnish; German; Italian; Dutch; Russian; Korean and Chinese.

3. My main influences include Luther and Calvin, although I have also been very influenced by some of the concerns which arise from modern German theology, particularly Barth, Brunner, Pannenberg and Moltmann. As you rightly note, C S Lewis is a very important resource for my thinking as well.

Well, these are some brief responses to your questions. I hope that you enjoy writing!

Best wishes,
Alister McGrath.

4a. E-post till McGrath den 23/5-1996, vari jag ställde följande frågor:

1. In the Michael Bauman article about you in Handbook of Evangelical Theologians you say that the faculty of theology in Oxford was dominated by liberal protestantism when you started to study theology. What do you mean by liberal protestantism - do you mean protestantism within the Anglican Church or do you mean the German nineteenth century liberal protestantism?
2. In the same article it says that your father was a "county health officer". I don't know how to translate it - does it mean that your father was a district doctor? That was my guess anyway.
3. When you discuss the issue of religious pluralism in A Passion For Truth, you give a lot of space to the uniqueness of the Christian Gospel and the belief that there is no other ground for salvation except through Jesus Christ. I totally agree with you, but I feel obliged to ask what your views are towards "those who have never heard". I assume that you have an opinion in this matter, but you don't mention anything about this in A Passion For Truth.
4. Finally I would like to know if you share the "traditional" belief in hell, or in some kind of place of eternal "punishment" for those who do not accept Jesus as Savior.

4b. E-post från McGrath den 24/5-1996

Date: Fri, 24 May 1996 07:11:23 +0100 (BST)
From: McGrath <alister.mcgrath@educational-studies.oxford.ac.uk>
To: Lars Jamterud <Lars.Jamterud@mailbox.swipnet.se>

Many thanks for your message. I will send a quick reply, as I seem to have a lot of material to deal with from various sources today.

1. My father was a doctor primarily involved in medical administration at a regional level.
2. The form of liberal Protestantism was that which derived from Schleiermacher, but was influenced by Tillich. It is the kind of approach to be found in the important book by John Robinson, entitled 'Honest to God'.

3 and 4. I have not written on these themes, as I am still developing my thinking.

Best wishes,
Alister McGrath